

UDK: 943.6:945:949.61:949.71(093)"1699"+"1718"
Izvorni i stručni rad

GRANICE REPUBLIKE HRVATSKE U SVJETLU KARLOVAČKOG (1699) I POŽAREVAČKOG (1718) MIRA

Milan KRUHEK – Augustin PAVLOVIĆ

~~~~~
U trenutku raspada Jugoslavije, pobornici velikosrpstva, a sve pod izlikom obrane jugoslavenstva, u domaću i svjetsku javnost izbacuju ideju o »administrativnim granicama« među republikama dojučerašnje SFRJ.

Objavljivanjem cjelovitog teksta međunarodnih mirovnih ugovora Habsburške Monarhije i Turske Carevine, uglavljenih u Srijemskim Karlovcima (1699) i Požarevcu (1718), u prijevodu Augustina Pavlovića OP i s uvodnom raspravom Milana Kruheka, uredništvo časopisa Croatica christiana periodica želi upozoriti sve čitateljstvo na činjenicu da su granice Republike Hrvatske s republikama Bosnom i Hercegovinom, Srbijom (Vojvodinom) i Crnom Gorom utvrđene prije nepuna tri stoljeća.

Određene granične korekcije u prilog Hrvatske (Dalmacija) datiraju iz 1730. i 1815. Godine 1945. friziraju se granice na štetu Hrvatske: Bačka i istočni Srijem kao sastavnice AP Vojvodine postaju dio Srbije, nakon čega slijedi sustavno potiskivanje hrvatskog pučanstva iz navedenih hrvatskih krajeva, dok južni hrvatski teritorij u odnosu na 1918. gubi područje Boke kotorske.

Uredništvo CCP

HRVATSKA U MEĐUNARODNIM MIROVNIM UGOVORIMA (Karlovci, 1699; Požarevac, 1718)

Pred više od tisuću godina, negdje oko 679, jedan je narod na istočnoj obali Jadranskog mora, u osvitlu svoje državne, kršćanske i kulturne povijesti, prihvatio ugovor o mirnom životu sa svim svojim susjedima. Obvezao se pred Apostolskom Stolicom da neće voditi napadačke ratove. To je ugovor pokrštenih Hrvata sa Svetom Stolicom, tadašnjim papom sv. Agatonom, o kojem nam govori bizantinski car i povjesničar Konstantin Porfirogenet u 31. poglavlju svojeg djela *De administrando imperio*.¹

1. Djelo Konstantina VII. Porfirogeneta prvi je put tiskano pod naslovom *De administrando imperio* tek 1611. u redakciji M. Meurusa. K. Krombacher, *Geschichte der byzantinische Literatur*, München, 1897. Izvorni naslov Konstantinova djela u rukopisu glasi: *Knjiga*

Pošto je car-pisac ispriopovijedao sve što je mogao saznati o doseljenju Hrvata, njihovu pokrštavanju, ratovanju s Avarima, zapisao je dalje i ovu vijest: »Ovi Hrvati, poslije krštenja sastaviše vlastoručni ugovor i tvrdom se i nepokolebljivom vjeron zakleše sv. Petru, da neće nikada provaljivati u tuđe zemlje i ondje ratovati, već da će radije živjeti u miru sa svima, koji to budu htjeli. A od pape su za to dobili molitvu, da će se za njih boriti i na pomoć im biti Bog Hrvata, kadgod drugi narodi provale na hrvatsko zemljište, a Petar Kristov učenik, da će ih obdariti pobjedom.«²

Tekst, sadržaj i poruka vijesti o ovom Rimsko-hrvatskom ugovoru, zapisanom u 10. stoljeću (Konstantin VII. Porfirogenet vlada na bizantskom prijestolju od 912. do 959), bez obzira na kritike nekih povjesničara koji dovode u pitanje njegovu autentičnost, ostaju činjenica koju potvrđuju sva buduća stoljeća hrvatske povijesti. Apostolska Stolica na posredan je način bila prisutna i u mirovnim ugovorima koji su predmet ove naše rasprave. Sadržaj i poruka ove povijesne vijesti možda nikad nisu bili toliko aktualni kao u ovom trenutku hrvatske povijesti. Zato smo ga i spomenuli u uvodnom dijelu ove rasprave. Kako je duga i koliko živa povijest povezanosti Apostolske Stolice s hrvatskim narodom, od vremena hrvatskih narodnih vladara do vremena u kojem će Hrvati kroz tri puna stoljeća voditi rat s turskom silom za svoj povijesni opstanak na svojoj zemlji! Mirovni ugovori doneseni u Karlovcima u Srijemu i u Požarevcu, također su dio te ratne hrvatske povijesti. Sveta Stolica je u osobi pape Inocenta IX. bila ona moralna savjest Evrope koja će potaknuti kršćanske vladare na savez, sklopljen u ožujku 1684, poznat pod imenom »Sveta liga«.³ Taj je savez pokrenuo opći rat kršćanskih vladara za oslobođenje naroda od višestoljetne turske okupacije. Kraj i ishod velikoga oslobodilačkog rata okrunjen je mirovnim ugovorom sklopljenim i potpisanim u Karlovcima u Srijemu 26. siječnja 1699.

Svemu su prethodila govoto tri stoljeća nesmiljenih borbi (od poraza Hrvata na Krbavskom polju 1493. do poraza Turaka pod bedemima Beča 1683) i trajnog rata s turskim osvajačkim vojskama, koji se vodi najviše na tlu Hrvatskog Kraljevstva. Prije mira u Karlovcima austrijski je car i hrvatski kralj Rudolf potpisao s turskim sultanom tek jedan pravi, ravnopravan mirovni ugovor, onaj na utoku rijeke Žitve u Dunav, 11. studenoga 1606.⁴ Taj je mir izvojevan također uspjesima kršćanskog oružja u dugotrajnim ratovima na granicama Ugarske i Hrvatske.⁵ Mir na Žitvi povijesna je prijelomnica koja označava konačan kraj turske ekspanzije prema Evropi. Uspostavljena je ravnoteža snaga između Istoka i Zapada. Za Hrvatsku je

---

Konstantina, po Kristu Caru vjekova, cara rimskoga, rodenome sinu Romanu, od Boga okrunjenome i u grimizu rodenome caru. U 31. poglavlju djela Konstantin VII. Porfirogenet govori »O Hrvatima i o zemlji gdje sada stanuju«.

2. S. SAKAČ, *Ugovor pape Agatona i Hrvata proti navalnom ratu*, Croatia sacra, 1/1931, str. 1–24; J. KOCIJANIĆ, *Pape i hrvatski narod*, Zagreb 1927.
3. G. STANOJEVIĆ, *Dalmacija u doba morejskog rata 1684–1699*, Beograd 1962, str. 49.
4. S. KATONA, *Historia critica ducum et regum Hungariae*, t. 16, Buda, 1616, str. 612–628; N. ISTVANFFY, *Historiarum de rebus Hungaricis libri XXXIV*, Köln, 1622, str. 844–846; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. V, Zagreb 1975, str. 580–581.
5. Hrvatska je dobila ovaj posljednji dugi rat za svoje teritorije i spasila »reliquiae reliquiarum« uspješnom obranom granice na Kupu. Pobjeda kod Siska 1593. označava tu povijesnu pekretnicu u povijesti stogodišnjeg rata Hrvata s Turcima. Utvrde na slavonskoj granici, između Drave i Save, Turci u ovom ratu (1592–1606) nisu ni pokušali osvajati. Vidi o tome više: R. HORVAT, *Borba Hrvata s Turcima za Petrinju*, Petrinja 1903, i M. KRUHEK, *Stvaranje i utvrđivanje obrambene granice na Kupu u toku XVI i XVII stoljeća*, Vojna krajina, Zbornik radova 1984, str. 216–257.

taj mir bio potvrda obranjene opstojnosti i njenoga političkog i državno-pravnog trajanja u krugu onodobnih državnih zajednica Evrope. Nikada Hrvatska u svojoj povijesti nije bila teritorijalno manja negoli u granicama koje su joj priznate mirom na Žitvi.

Hrvatska je ipak uspjela sačuvati i na ovom minimumu slobodnoga povijesnog prostora sva obilježja svoje političke zrelosti i državnosti.⁶

Promatrajući mirovne pregovore i sklopljene ugovore u Karlovcima 1699. i Požarevcu kao povijesni čin državnopravnih subjekata, moramo bar u kratkoj povijesnoj skici spomenuti ratne događaje koji su prethodili mirovnim pregovorima i određivali sadržaj postignutih mirovnih sporazuma. Mirovni ugovori jednog i drugog mira isprave su međunarodnoga pravnog i državnog značaja. Njihov sadržaj određivao je i utvrđivao nove teritorijalne, političke i gospodarske odnose između sudionika pregovora i potpisnika donesenih mirovnih ugovora. Hrvatska nije neposredni sudionik i potpisnik ovih mirovnih ugovora, ali stvarno sudjeluje u njihovu donošenju preko poslanstva koje u ime i njezina vladara sudjeluje u mirovnim pregovorima s opunomoćenim predstavnicima turskog sultana. Predstavnici Hrvatskog sabora sudjeluju neposredno u najvažnijem dijelu oživotvorenja mirovnih zaključaka, u činu određivanja novih državnih granica na njenom teritoriju, dakle u razmeđenju između teritorija Hrvatskog Kraljevstva i zemalja koje i dalje ostaju pod vlašću Turske Carevine.⁷

Mirovni pregovori i ugovor o miru potpisan u Karlovcima u Srijemu 26. siječnja 1699.

Mirovnim pregovorima koji započinju 7. studenoga 1698. pod ratnim šatorima kod Srijemskih Karlovaca prethodio je dugi, šesnaestogodišnji oslobodilački rat. Doživjeli su Turci i prije poraza pod Bečom i u Ugarskoj i u Hrvatskoj teške ratne poraze, ali nije bilo odlučnosti niti političke volje da se u općem oslobodilačkom ratu oslobode zemlje te turske okupacije.⁸ Rat za oslobođenje Hrvatske započeo je na više frontova i prije negoli je o tome odlučila službena, carska vlast. Narod se dizao pod vodstvom svojih narodnih vođa na ustanički rat u Dalmaciji i Lici, na Baniji i u Slavoniji. U Slavoniji je hrvatske čete predvodio hrvatski ban Nikola Erdödy, koji sudjeluje i u većim ratnim operacijama zajedno s carskim generalima

---

6. Vlast Hrvatskog sabora i hrvatskog bana bile su dvije najveće povijesne tekovine na koje su hrvatski staleži uvijek budno pazili. Sabor je u svojoj instrukciji donesenoj na saborskom zasjedanju od 10. travnja 1606. naložio poslanicima upućenim u Beč na sklapanje bečkog mira, da savjesno paze na dvije stvari: na neokrnjenost banske vlasti »od Drave do mora« i da »Hrvatskom kraljevstvu ostanu one iste slobode kao i Kraljevstvu Ugarskome«. F. ŠIŠIĆ, *Hrvatski saborski spisi*, sv. IV, str. 472.

7. Na mirovnim pregovorima sudjeluju samo potpisnice »Svete lige«: Austrija, Venecija, Poljska i Rusija. Nema tu, npr. ni Ugarske. Međutim, Hrvatski sabor prati tijek mirovnih pregovora i nastoji biti prisutan u donošenju odluka i zaključaka, pogotovo u realizaciji zaključaka teksta mirovnog ugovora i to napose u najbitnijem dijelu toga ugovora, u određivanju i obilježavanju novih granica Hrvatskog Kraljevstva.

8. Tu treba imati na umu prije svega slavnu pobjedu kršćanskih četa što ih je predvodio Petar Zrinski, pobjedu izvojevanu 1663. kod Jurjevih Stijena nedaleko od Otočca, te pobjedu kršćanskog oružja iste godine kod Sv. Gotharda u Ugarskoj, nakon čega nije došlo do nastavka oslobodilačkog rata, već Bečki dvor s Turskom sklapa sramotan mir u Vašvaru. Taj je mir bio uzrok velikog nezadovoljstva kod ugarskog i hrvatskog plemstva i jedan od uzroka poznate Zrinsko-Frankopanske urote.

i njihovim vojnim jedinicama. Ipak, upravo Hrvati pod vodstvom svoga bana nanose Turcima prvi veći poraz u Slavoniji kod Slatine, a potom oslobađaju Viroviticu. Važno je istaknuti činjenicu da je Hrvatski sabor odbio naredbu cara Leopolda da hrvatske čete treba staviti pod neposredno zapovjedništvo njegova generala u Slavoniji maršala M. Lesliea. Car se morao pokoriti stavu Hrvatskog sabora, koji je i tom odlukom pokazao suverenitet svoga državničkog odlučivanja.⁹

Ban Nikola Erdödy je s hrvatskim snagama sam oslobodio cijelo područje između Kupe i Une. Osvaja stare hrvatske utvrde i gradove na Uni. Banska vojska pod vodstvom podbana Ivana Draškovića odnosi nad Turcima veliku pobjedu na Zrinskom polju, nedaleko od utvrde Novi, ljeti 1689. godine. Jedina veća ratna operacija u kojoj na ovom dijelu Hrvatske sudjeluju i čete carske vojske, pod zapovjedništvom carskih zapovjednika, opsada Bihaća, lipnja 1697. nije, nažalost, uspjela. Ratni zapovjednici cara Leopolda nisu prihvatili prijedlog bana Nikole Erdödyja da je Bihać, kao najjaču tursku utvrdnu na Uni, trebalo staviti u prvi plan ratnih operacija u Hrvatskoj. Taj povijesni neuspjeh razlog je da je Bihać s cijelim područjem do Kladuše, Slunja i Drežnika ostao tada u Turskoj Hrvatskoj, a i danas se nalazi u susjednoj Bosni.¹⁰

Oslobođenje Like započinje također spontanom ustankom naroda i krajišnika u starijim frankopanskim utverdama i gradovima, Brinju, Otočcu i Senju. Potiču ga i ustanička gibanja u Ravnim kotarima koja predvode Stojan Janković, Franjo Posegarski i drugi ustanički vođe. U Lici je glavni organizator narodnih snaga glasoviti lički pop Marko Mesić.¹¹ Kao što će u Dalmaciji Venecija iskoristiti oslobodilačko raspoloženje i odbojnost naroda prema turskoj vlasti, pa ga staviti u službu interesa svojih osvajačkih ciljeva, tako će i u Lici carski general J. J. Herberstein iskoristiti narodne snage i zajedno s krajiškim četama istjerati turske posade iz ličkih utvrda i već 1689. potpuno osloboditi teritorij Like i Krbave.¹²

Venecija je, dapače, u početku bila protiv rata s Turskom. Tek kada se uvjerila da će kao članica Svete lige imati pravo na podjelu osvojenih teritorija, Venecija je 29. travnja službeno najavila rat Turskoj.¹³ Do tog su vremena ustanici sami oslobodili sav prostor između Zadra, Drniša i Sinja. Venecija je potom osvojila neosvojene jače utvrde Knin, Sinj, Skradin i proširila ratne operacije južnije, prema dolini Neretve, i tu uz pomoć naroda osvojila Vrgorac, Zadvarje, Gabelu i okolna područja.¹⁴

---

9. Nakon prosvjeda Hrvatskog sabora car Leopold je priznao i prihvatio saborski zahtjev te u svojem odgovoru donosi odluku »(...) et Dominus Banus in Autoritate Banali reliquitur et eadem autoritate ut prius, respectu militiae Regni utatur, quae decreta conservanda, et in ibrum Regni inserenda Status et Ordines voluerunt«. *Zaključci Hrvatskog sabora*, I, Zagreb 1958, str. 460.

10. R. LOPAŠIĆ, *Bihać i Bihaćka krajina*, Zagreb 1943, str. 90–93.

11. R. LOPAŠIĆ, *Dva hrvatska junaka Marko Mesić i Luka Ibrišimović*, Zagreb 1888.

12. J. J. Herberstein, zapovjednik karlovačke vojske, dolazi s krajiškim četama u Liku prvi put tek 1685, a tek ljeti 1689, kada je postojala opasnost da se u »oslobađanje« Like uplete i Venecija, Bečki dvor i Herberstein energičnije su se uključili i u ratne operacije za oslobođenje Like.

13. G. STANOJEVIĆ, *isto*, str. 49 i dalje.

14. Samo jedan od mnogih primjera kako je narod pomagao Veneciji u protjerivanju turske vlasti s ovog područja jest primjer pomoći i zasluga gvardijana franjevačkog samostana u Zaostrogu pri oslobođenju Vrgorca. E. KOVAČEVIĆ, *Granice bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj republici prema odredbama Karlovačkog mira*, Sarajevo 1973, str. 61–63.

Posljednji veliki poraz turske vojske koji se dogodio kod Sente 11. rujna 1697. konačno je uvjerio Tursku da je jedini izlaz iz ovoga rata u mirovnim pregovorima. Bečkom je dvoru bilo također dosta rata. Jedna i druga strana spremno su prihvatile i posredničku ulogu Engleske i Nizozemske u vođenju mirovnih pregovora.¹⁵

Austrijsku stranu u mirovnim je pregovorima zastupao grof Wolfgang von Öttingen, predsjednik Dvorskog ratnog vijeća, i general grof Leopold Schilk. Njima je kao savjetnik bio pridružen budući predsjednik Komisije za razgraničenje grof L. F. Marsili. Mletačku je Republiku zastupao Karlo Rucini, Poljsku grof Stanislav Malahovski, a Rusiju Prokopije Bogdanovič Vozincin. Predstavnik turske strane predvodi Rami Mehmed-paša. U ime Engleske, kao posrednik, pregovorima je pribivao lord Viljem Paget, a u ime Nizozemske Jakob Colyer. Za mjesto pregovora odabrani su Karlovci u Srijemu, no mirovna je konferencija održavana izvan mjesta u šatorima i barakama pripremljenima za tu prigodnu potrebu.¹⁶

Najprije je postignut sporazum o temeljnom načelu pregovaranja: uti possidetis, ita possideatis, dakle ono što je osvojeno oružjem, što je koja strana toga časa držala u svojoj vlasti, to će moći u vlasti i zadržati. Svi ostali problemi i pitanja budućih međusobnih odnosa potpisnica ovoga ugovora i onih zemalja i naroda koje su one na ovom mirovnom skupu predstavljale, formulirani su u 20 članaka mirovnog ugovora. Venecija je prihvatila tekst zajedničkog ugovora, ali je s Turskom sklopila i separatni ugovor i potpisala ga tek 7. veljače 1700.¹⁷

Najveći dio teksta ugovora posvećen je pitanju razgraničenja i sigurnosti novih granica. Pitanja novih granica Hrvatskog Kraljevstva prema Turskoj Carevini riješena su u čl. 4. i 5. ugovora. U čl. 6. posebno je naglašeno da su granice utvrđene ovim mirom svete i nepovredive. Granice će se čuvati i braniti, uz njih se mogu popravljati stare utvrde, ali ne graditi nove, naglašeno je u 7. čl. U 8. čl. su zabranjeni svi prijelazi granica s neprijateljskim namjerama, pljačka graničnih područja, sve što bi moglo narušavati dobre susjedske odnose. Počinitelji takvih izgređa trebaju biti uhvaćeni i strogo kažnjeni. U čl. 9. i 10. riješeno je pitanje prebjega i izbjeglica, dok je 11. čl. ugovora na poseban način naglašeno da se svi eventualni granični sporovi moraju rješavati sporazumno, u miru i pravednosti, bez sile i vojske. U 12. čl. govori se o ratnim zarobljenicima koje treba vratiti njihovim domovima, a u 13. čl. naglašena je sloboda vjere, pravo na popravljanje i gradnju sakralnih objekata. U 14. čl. rješava se pitanje prava i slobode trgovanja, zaštite trgovaca. Mirovni ugovor trebaju ratificirati oba vladara (čl. 19). Mir je konačno utvrđen za razdoblje od 25 godina, a moguće ga je produžiti i prije isteka toga vremena (čl. 20).

Neposredan zatak koji je trebalo obaviti nakon potpisivanja mirovnog ugovora bio je posao teritorijalnog razgraničenja, utvrđivanja granične crte i njeno obilježavanje vidljivim znakovima na terenu.

Članovi Komisije koja je trebala obaviti posao razgraničenja posebno su bili određeni. Na čelu je postavljen L. F. Marsili, a njemu su pridruženi grof Ivan Ferdinand

---

15. Ovaj dug rat između Austrije i Turske, te Venecije s treće strane, trajao je 16 godina. Mnoge i teške bitke, porazi i pobjede toliko su iscrple snage zaraćenih zemalja da su mirovni pregovori jedva dočekani. Turska je bila veliki gubitnik u ovom ratu, ali još uvijek velika sila koja ravnopravno pregovara o uvjetima i načelima sklapanja ovog mira.

16. S. KATONA, *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriace*, tom. XVII 36, Budae 1805, str. 106–107.

17. E. KOVAČEVIĆ, *isto*, str. 108–109.

Herberstein, grof Josip Rabatta, grof Ivan Josip Wildenstein, grof Guidobald Maksimilijan Sauer i carski nadinženjer, pukovnik Ivan Friedrich Hollstein.¹⁸ Hollstein je vodio dnevnik rada ove Komisije i pripremao geografske crteže, skice i karte pojedinih područja na kojima je Komisija djelovala.¹⁹ U Komisiju su upućeni pisari, mjernici, tumači, posluga, drugo pomoćno osoblje, dakako i zaštitna četa, u svemu oko 200 ljudi. Komisiji se pridružio, imenovan od Hrvatskog sabora, i Pavao Ritter Vitezović, čija se suradnja osjeća u svim Marsilijevim izvještajima i spisima o Hrvatskoj.²⁰

Svoj je posao ova Komisija započela potkraj travnja 1699. Razgraničenje hrvatskog teritorija od zemalja koje su i dalje ostale pod turskom vlašću počelo je »od vrška zemljišta što se nalazi na ovoj obali Tise, na mjestu gdje se Tisa ulijeva u Dunav«, dakle od Slankamena na Dunavu.²¹ Odatle je ravnom crtom povučena granica prema Mitrovici na Savi, tako da je istočni Srijem s Rumom i Mitrovičom ostao u Turskoj. Odavle je nova granica hrvatske države tekla Savom do Laćarka, odatle do Morovića na Bosutu i Bosutom natrag na Savu. Savom je granica išla sve do mjesta gdje se u Savu ulijeva rijeka Una. Na cijeloj toj dionici nije bilo posebnih problema u određivanju nove granice. Tek kod Broda Komisija je morala riješiti spor vezan uz riječni otok na kojem je bila austrijska vojska. Vojska se morala povući, utvrde su bile porušene, a brodski je otok predan na korištenje objema stranama.²²

Više je sporova bilo na graničnoj dionici koju je označavala svojim tokom rijeka Una. Već kod Jasenovca Komisija je morala riješiti problem slučajnih, privremenih otoka, koji su nastali razlijevanjem poplavnih voda Save i Une, a potom i posade hrvatske vojske koja se nalazila u utvrđenoj palanci na desnoj obali Save i Une. Komisija je odustala od temeljnog načela »uti possidetis« i prepustila turskoj strani jasenovačku palanku i staru Dubicu, koju je također zauzela hrvatska vojska.²³ Najveći spor nastao je kod Novoga na Uni. Na lijevoj unskoj obali, ispod današnjeg Dvora na Uni, stajala je nova ratna utvrda. Turska je strana tvrdila da je taj prostor bio nekada dio vlastelinstva grada Novoga i da su tu turski podanici imali svoje

---

18. E. KOVAČEVIĆ, *isto*, str. 144; R. LOPAŠIĆ, *Spomenici Hrvatske krajine*, III, str. 160–161.

19. Dnevnik rada ove Komisije spominje R. LOPAŠIĆ (*Spomenici Hrvatske krajine*, III, Zagreb 1889, str. 149), ali i Marsili vodi svoj dnevnik rada pun bilježaka, dnevnih zapisa, skica i raznih podataka. Taj se dnevnik nalazi u velikoj arhivskoj ostavštini koja se čuva u njegovu rodnom gradu Bologni, danas u Sveučilišnoj biblioteci, pod sg. *Cod. 66* i naslovom *Diaria geographica in itinere limitaneo*.

20. V. KLAIĆ, *Život i djelo Pavla Rittera Vitezovića*, Zagreb 1914, str. 127–145.

21. *Zaključci Hrvatskog sabora*, sv. I, Zagreb 1958, str. 535. Komisija za razgraničenje na kraju svojeg rada sastavlja svoj zapisnik, poseban dokument pisan na sva tri jezika i potpisan od svih članova komisije. Š. Srkulj donosi nam tekst izvornika toga dokumenta pisan talijanskim jezikom, koji se tek u nekim detaljima razlikuje od turskog ili njemačkog izvornika. »Essendo dichiarato nel quarto articolo delle capitolarioni imperiali, che dal luogo, dove il Tibisco s'infonde nel Danubio all'oposta di Titel, e dirimpetto della punta esistente nella banda, di qua del Tibisco giusto verso il Sirmio dalla riva, di qua del fiume Bossut dritto a Morovich, si debbatirare une linea retta...« (St. SRKULJ, *Uređenje meda po karlovačkom i požarevačkom miru*, Vjesnik Zemaljskog arhiva, IX, Zagreb 1907, str. 25).

22. E. KOVAČEVIĆ, *isto*. Pitanje utvrde na savskom otoku kod Broda riješeno je dosljedno V. članu mirovnog ugovora.

23. O Dubici nema posebno govora u tekstu mirovnog ugovora. Komisija je tu popustila zahtjevima turske strane, na štetu Hrvatske i protiv temeljnog načela mirovnog ugovora.

zemlje, sjenokoše i pojate. Tražila je da to područje pripadne Turskoj Carevini. Marsili nije prihvaćao tako neuvjerljive dokaze. Turski je zahtjev bio protivan temeljnom načelu mirovnog ugovora.²⁴ Zbog turske je nepopustljivosti rješenje spora odgođeno. Komisija je nastavila posao razgraničavanja od spornog područja dalje prema Glini. Odredila je zemlju koja je ostala pod upravom utvrda koje su ostale na turskoj strani: Bužima, Vranograča, Kladaše, Podzvizda, Cetingrada, Tršca i odijelila ih novom granicom od zemlje koja je bila pod upravom hrvatskih utvrda u Zrinu, Pedlju, Gvozdanskom, Klokoču i Slunju. Odavle je razgraničila područje Hrvatske od Bosne preko Plješivičkog gorja sve do tromeđe, na Medvjedojoj Glavici, na Debelom brdu kod Knina.²⁵ Tu se sastala s komisijom koja je trebala obaviti posao utvrđivanja nove granice između teritorija koji će kao novostečeni posjed pripasti Veneciji i zemalja koje i dalje ostaju pod upravom bosanskog paše. Venecija je naplatila svoje sudjelovanje u ratu protiv Turske stečenim područjem od Knina, preko Vrlike, Sinja, Zadvarja, Vrgorca do Gabele na Neretvi, a odavle uokolo Metkovića do poluotoka Kleka na moru.²⁶ Tako je i ovaj dio posla iz zaključaka mirovnog ugovora sklopljenog u Karlovcima bio gotov, osim onih spornih pitanja na Uni kod Novoga i Jasenovca. Komisija je jedan i drugi slučaj riješila prema carskoj odluci, na štetu Hrvatske tek 1700. godine. Iz jasenovačke je palanke evakuirana hrvatska posada, a cijeli teritorij uokolo današnjeg Dvora na Uni predan je turskoj strani i tu je naznačena vrlo detaljno nova granična međa prema Turskoj.²⁷

Zaključak

Mirovni ugovor postignut u Srijemskim Karlovcima, a koji su potpisale članice sudionice mirovnih pregovora, međunarodni je državni ugovor kojim su određene i priznate nove granice između Austrijske Monarhije i Turske Carevine. Za Hrvatsku su to bile nove granice Hrvatskog Kraljevstva, koje su značile vraćanje velikog dijela njenih povijesnih teritorija izgubljenih u turskim ratovima kroz minula tri stoljeća.²⁸

Da vladar, njegovi poslanici i članovi Komisije za razgraničenje u cijelom ovom procesu zastupaju i Hrvatsku, kao punopravni državni subjekt u okvirima Austrij-

24. O samom sporu oko i zbog područja novog Novoga u Marsilijevoj ostavštini postoji velika dokumentarna građa pod posebnim naslovom: »Lettere ed atti che riguardano la disputa di Novi«, ali mnogo pisane i kartografske građe i u Ratnom arhivu u Beču, u fondu Croatica i Windica.

25. R. LOPAŠIĆ, *Spomenici Hrvatske krajine*, III, str. 159; E. KOVAČEVIĆ, *isto*, str. 81–107.

26. U ime Republike Venecije komisiju za određivanje granica između Turske i mletačkog posjeda u Dalmaciji vodio je G. Grimani, kojeg na tu dužnost izabire Mletački senat već 25. veljače 1699. To je nova mletačka stečevina u Dalmaciji ili »auisto nuovo«, odnosno, prema providuru G. Grimaniu, »Linea Grimani«. S. SRKULJ, *Hrvatska povijest u 19 karata*, Zagreb 1937.

27. R. LOPAŠIĆ, *Spomenici Hrvatske krajine*, III, str. 178.

28. Ovim mirovnim ugovorom i uređenjem novih granica Hrvatska nije mogla vratiti sve zemlje svoga kraljevstva, jer neki njeni dijelovi nisu bili u oslobodilačkom ratu oslobođeni. Odnosi se to posebno na područje od Novoga na Uni do Bihaća te od Bihaća do Kladaše, Cetina i Izačića, stare krajeve Hrvatskog Kraljevstva. Zbog krive taktike carskih generala u vođenju ratnih operacija Bihać je ostao u turskoj vlasti, a s njim i cijelo to područje, premda je banska vojska istjerala turske posade iz mnogih utvrda i naselja na tom području.

ske Monarhije, vidljivo je iz mnogih pisanih akata koji prate ovaj povijesni događaj.²⁹

Iz mnogih je dokumenata također vidljivo kako vladar i njemu podređene službe i institucije Monarhije i područje koje je zaposjela Venecija, i proširila tako svoj stari posjed u Dalmaciji, smatraju konstitutivnim dijelom Hrvatskog Kraljevstva. Argumentacija je vrlo logična i povijesno točna: Dalmacija je uvijek bila dio Hrvatskog Kraljevstva. Budući da sada Hrvatsko Kraljevstvo stoji pod krunom austrijskog monarha, dakle i ova Mletačka Dalmacija treba biti, (za sada samo bar kao pravo) u vlasti austrijskog vladara.³⁰

Čini nam se da su sve ostale tekovine ovoga mirovnog ugovora za Hrvatsku manje važne. Značajna je činjenica da po prvi put ovaj mirovni ugovor uspostavlja i na graničnom području posve nove odnose, odnose dviju suverenih država, s jednakim obvezama i pravima. Vrlo je značajna odluka čl. XIV ugovora koja otvara mogućnosti trgovačkom prometu, dakle omogućava slobodu komuniciranja i preko granica. Vrijedno je istaknuti i odredbe koje čuvaju svetost i nepovredivost granica, obvezu mirnog i nenasilnog rješavanja graničnih sporova, ako bi do njih negdje došlo.

Na kraju, mirovni ugovor potpisan u Karlovcima u Srijemu i sva povijesna građa koja prati ovaj povijesni događaj veliko su vrelo podataka koji još niti izdaleka nisu dovoljno iskorišteni u osvjetljavanju nekih vrlo važnih pitanja hrvatske povijesti toga vremena.³¹

Mirovni ugovor sklopljen u Požarevcu 1718.

Mir sklopljen u Karlovcima 1699. nije potrajao ni do predviđenog roka od 25 zajamčenih godina. Turska nije mogla prihvatiti činjenicu gubitka tolikih teritorija, ravnopravnost odnosa sa susjedima kojima je ranije nametala svoju volju silom mača i ognja. Već 1714. najavila je rat Veneciji. Turska se nadala da Austrija neće ući u ovaj rat zbog mletačkih posjeda u Sredozemlju. Međutim u Beču je prevladala ona politička strana koja je smatrala da još uvijek vrijede međusobne obveze članica Svete lige, pogotovo jer je jednu od njih ponovno napao zajednički neprijatelj, koji je prekršio i međusobno sklopljeni mirovni ugovor iz 1699.³² Austrija je imala i svojih razloga koji su je uvukli u rat protiv Turske.

29. U samom tekstu ugovora (čl. V) govori se o »krajevima Hrvatske« koje treba razgraničiti s Turskom Carevinom. L. F. Marsili u mnogim svojim spisima i izvještajima, posebno u konačnom aktu o razgraničenju, govori mnogo puta izričito o »Kraljevstvu Hrvatskom«. Spominjemo ovdje samo njegov opširan povijesni traktat Marsili *Hauptrelation über Croatien von 21ten X bris*, 1699, Croatica, Ratni arhiv, Beč.

30. R. LOPAŠIĆ, *Spomenici Hrvatske krajine*, III, str. 161, 157–158.

31. Najprije je to veliki fond arhivske građe, geografskih skica, karata i planova koji se čuva u Sveučilišnoj biblioteci u Bologni kao dio Marsilijeve ostavštine rodnome gradu. Veliki dio takve građe nalazi se u Ratnom arhivu u Beču, akta i karte u fondu Croatica i Windica, karte i planovi, ali i drugi fondovi. Tu su i Mletački arhivi, Zadarski i Dubrovački arhiv s fondovima koji sadrže ovu građu.

32. Tekst ugovora saveznica »Svete lige« bio je napisan »za vječita vremena«, kao »Vječita liga« između Austrije, Venecije i Poljske, pa je iz njega proizlazila obveza suradnje i pomoći i u ovom ratu koji je jednom od saveznika nametnula Turska. Ta je obveza naglašena u čl. X. ugovora. Tekst tog ugovora objavljen je u diplomatskom priručniku: Jean du MOND, *Corps universel diplomatique du droit des gens*, La Haye, MDCCXXXI, str. 71–72.

Ratno iskustvo austrijskih generala, posebno Eugena Savojskog, velika pobjeda austrijske vojske kod Petrovaradina 5. kolovoza 1716, potom i pobjeda kod Temišvara, označili su skori i predvidljivi kraj ovoga rata. Za duže ratne pothvate nije bila spremna ni Austrija, jer joj je prijetio novi ratni sukob sa Španjolskim vladarom.³³

Venecija je uspjela osvojiti otok Krk, a osvojila je i nova područja u Dalmaciji (Imotski) te područje Trebinja i Popova Polja uokolo Dubrovnika. Za Hrvatsku su važnije one ratne operacije koje su se vodile na njenim granicama. Hrvatska vojska pod zapovjedništvom banskog namjesnika Ivana Draškovića osvojila je Jasenovac, Dubicu i Kostajnicu u Bosni, ali nije uspjela osvojiti Novi i Bihać.

Osvojivši Beograd (15. kolovoza 1717) Banat, Srijem, dio Srbije i Bosne, a pritisnuta sve većom mogućnošću rata sa Španjolskom, Austrija je bila spremna za mirovne pregovore. Pregovore o miru bila je spremna prihvatiti i turska strana. Razgovori o novom miru započeli su već 1717. Pripremno razdoblje bilo je teže od mirovnih pregovora koji su trajali od 5. lipnja do 12. srpnja 1718. u šatorima pokraj Požarevca, u Srbiji. Jedna i druga strana tražile su mnogo više negoli su postigle u minulom ratu. Mogućnost novog sukoba bila je još uvijek otvorena. Austrijska je strana, bar u početku, zahtijevala više negoli bi joj to dalo pravo načela »uti possidetis«. Trebalo je riješiti pitanje Venecije na ovim mirovnim pregovorima, koje je prisustvo turska strana u početku izbjegavala.³⁴

Posrednici ovih mirovnih pregovora bili su također predstavnici Nizozemske i Engleske. U ime engleske krune posreduje zlatni vitez engleske krune Robert Sutton, a u ime Nizozemske Jakob Colyers. Pregovaračko poslanstvo austrijskog cara predstavljali su Damjan Hugo de Virmont, general carske vojske i član Ratnog savjeta, i Michael a Talman, također član Ratnog savjeta. Tursku su stranu zastupali Ahmed Han, Ibrahim-aga i Mehmed-aga. Austrijskoj se delegaciji pridružio kasnije i sam Eugen Savojski. Interese Venecije zastupali su vješti diplomate Karlo Ruzzini i njegov pomoćnik Vendramino Bianchi. Važno je pripomenuti da se na mirovnim pregovorima u Požarevcu našao još jedan diplomata, Dubrovčanin Luka Chirico, i to kao tumač engleskog posrednika R. Suttona, dakako s prvom zadaćom da tu neposredno štiti interese Dubrovačke Republike.³⁵

Nakon dosta teških i dugih pregovora u Požarevcu do mirovnog ugovora došlo se tek kada je austrijska strana bila prisiljena popustiti u nekim svojim zahtjevima. Na posljednjoj sjednici održanoj 12. srpnja bili su riješeni svi problemi, a 21. srpnja potpisan je tekst mirovnog ugovora.³⁶ Na želju austrijske strane i zauzimanjem Eu-

33. I u ovom sukobu važnu ulogu ima papa Klement XI, koji se svim autoritetom zalaže da zaustavi neprijateljstva Španjolske protiv Austrije, kako bi Austrija mogla slobodnije ući u novi protuturski rat. Girolamo FERRARI, *Delle notizie storiche della lega tra l'imperatore Carlo VI e la repubblica di Venezia*, drugo izdanje Venezia, MDCCXXXVI, str. 83.

34. Put do mirovnih pregovora bio je težak. Turci su se teško mirili s novim gubicima. Austrija je bila spremna na mirovne pregovore, ali je postavljala uvjet »uti possidetis« te ravnopravnost mletačkog sudjelovanja u pregovorima. V. BIANCHI, *Istorica relazione della pace di Posarovic*, Padova, MDCCXIX, pismo E. Savojskog velikom veziru Mehmed-paši, pisano 15. veljače 1718, str. 26–30 (V. Bianchi bio je sekretar Mletačkog senata i pomoćnik Karla Ruzzinija, mletačkog poslanika na pregovorima u Požarevcu).

35. S. KATONA, *Historia critica Regum Hungariae stirpis Austriacae*, t. XIX/38, Budae 1806, str. 373.

36. Tekst ovoga mirovnog ugovora donosi S. Katona u spomenutoj knjizi povijesti ugarskih kraljeva, str. 374–390, a V. Bianchi u svojem djelu *Istorica relazione*, na str. 169–188.

gena Savojskog, posebna je komisija, sastavljena od austrijskih i turskih predstavnika, sastavila i posebnu konvenciju, koju su 27. srpnja potpisali opunomoćenici austrijske i turske strane. Time je i ova mirovna konferencija bila u svemu završena.³⁷

Mirovni ugovor i ovom prilikom potpisuju s turskom stranom posebno austrijski, a posebno mletački predstavnici. Ugovor koji potpisuju carski poslanici s turskom stranom ima 20 članaka, jednako kao i nekadašnji mirovni ugovor potpisan u Karlovcima 1699. Ugovor pak što ga istog dana (21. srpnja) potpisuju mletačka i turska strana, a kao svjedoci i posrednici Engleska i Nizozemska, ima 26 članaka.

Ugovor požarevačkog mira vrlo je sličan ugovoru potpisanom u Srijemskim Karlovcima. U prvom je članku utvrđeno temeljno načelo mirovnog sporazuma, »fundamentum pacis: uti possidetis«, a potom su u idućim člancima bile navedene najprije one odredbe koje određuju nove međudržavne granice i druga granična pitanja, a potom se ponavljaju gotovo iste odredbe koje sadrži i ugovor karlovačkog mira: pitanja vjerskih prava i sloboda, zarobljenika i prebjega, kazna za nepoštivanje nepovredivosti granica, pitanja trgovine i prelaska granica. Ovaj je mir sklopljen u trajanju od 24 godine.³⁸

Dakako, ugovor koji potpisuje mletačka strana s Turskom odnosi se na granična pitanja između Venecije i Turske, odnosno između Venecije, Turske i Dubrovačke Republike (čl. II).

Za Hrvatsku su najvažnije nove teritorijalne akvizicije koje je stekla ovim novim mirovnim ugovorom. Na krajnjem istoku ovim je mirovnim ugovorom Hrvatska stekla onaj dio istočnog Srijema koji je prema odredbama mira u Karlovcima ostao na turskoj strani. Tako je sada granica Hrvatskog Kraljevstva tekla Dunavom od Slankamena do Zemuna, odnosno sutoka Dunava i Save. Odavle je išla na zapad tokom Save do sutoka s Unom, pa dalje Unom do Novoga. Međutim sada su i lijeva i desna obala Save i Une pripale Hrvatskoj, a granična je crta povučena dalje od desne obale Save i Une u širini od 6 do 10 kilometara. Tako su na desnoj obali Save pripali Hrvatskoj Brčko, Šamac i Bosanska Gradiška, a na Uni Stari Jasenovac, stara hrvatska Dubica (danas Bosanska Dubica) i Bosanska Kostajnica. Kod Novoga, koji ostaje u turskoj vlasti, granica je tekla još nešto uzvodnije Unom, da bi nekako ispod Dobretina krenula prema brdu Klepalo, do točke gdje je nekada Marsilijeva komisija stavila granični znak od kojeg je i lijeva strana Une, uokolo današnjega Dvora na Uni, pripala turskoj strani. Sada je cijeli taj prostor pripao Hrvatskoj. Od Klepala granica je išla sjeverno prema Glini starom Marsilijevom međom, Glinom i potokom Rabinja tekla je prema zapadu do Korane, ali tako da je sada Furjan s okolnim zemljištem pripao Hrvatskoj. Ispod Furjana nova je gra-

---

Tekst ugovora što ga je Turska potpisala s Venecijom pisan je talijanskim jezikom, Bianchi ga donosi na str. 190–214.

37. »Trattato cesareo di Commercio« ima također 20 članaka, a u ime austrijske strane potpisao ga je Anselmo Franjo de Fleischmann, austrijski poslanik u Carigradu (V. BIANCHI, *isto*, str. 222–235).

38. Najvažniji dio ovoga mirovnog ugovora za Hrvatsku sadržan je u čl. III, IV, V i VI, kojima su određene nove granice Turske prema Hrvatskom Kraljevstvu. Zanimljivo je da ovaj ugovor, ali i druga akta ne govore više o Kraljevstvu Slavanskom, Hrvatskom i Dalmatinskom, već jednostavno o Hrvatskoj kao cjelini ili o pojedinim krajevima Hrvatske (čl. V i VI).

nica slijedila staru Marsilijevu među sve do Medvide Glavice na Debelom brdu kod Knina, do tromede između Turske, Austrije i Venecije.³⁹

Zanimljive su i značajne granične promjene i u Dalmaciji, posebno pak na dijelu teritorija koji je pripadao ili graničio s teritorijem Dubrovačke Republike. Novim razgraničenjem s Turskom Venecija nije nikako mogla biti zadovoljna, zbog uspjeha dubrovačke diplomacije, koja je nagovorila turske predstavnike na mirovnim pregovorima da nepopustljivo brane stajalište protiv mletačkih zahtjeva da Veneciji pripadne sav osvojeni teritorij uokolo teritorija Dubrovačke Republike. Da se to dogodilo, Venecija bi postala Dubrovniku neposredan susjed, mogla bi mu zatvoriti vrata njegovih istočnih trgovačkih putova, uništiti njegovu trgovinu s turskim zaleđem, što bi za Dubrovnik značilo i gospodarsku katastrofu. Da se to ne bi dogodilo Dubrovnik je prepustio Turskoj (posve je sigurno da je za to morao dobro potplatiti tursku stranu u pregovorima) dio svoga teritorija, od Kleka na moru s lukom Neumom i još uži pojas u Bokokotorskom zaljevu kod Sutorine, upravo onaj mali dio teritorija koji je tada pripadao Turskoj Bosni a i dandanas je u Republici Bosni i Hercegovini. U Boki pak taj dio teritorija sada pripada Republici Crnoj Gori.⁴⁰

Za austrijsku globalnu politiku prema Balkanu bile su značajne nove teritorijalne akvizicije, ali jednako tako i potpisivanje prvoga trgovačkog ugovora s Turskom. Taj ugovor koji je otvorio austrijskim trgovcima vrata prema Istoku, omogućio uspostavljanje novih trgovačkih koridora u smjeru sjever-jug, značio je za Austriju veliki korak u njenoj novoj gospodarskoj politici i politici prodora prema Istoku.⁴¹

Zaključak

Mirovni ugovor u Požarevcu donesen 1718. značio je za Hrvatsku završetak još jednog rata u kojem su ginuli mnogi hrvatski vojnici i krajišnici, ne samo u borbama za oslobođenje hrvatskih krajeva od turske vlasti već i zbog nekih novih, ekspanzionističkih austrijskih ciljeva na Balkanu. Hrvatska u ovom ratu nije dobila mnogo. Manji dio stečenog teritorija kod Novoga na Uni, Furjan i okolni prostor na Korani te nešto značajniji dio hrvatskog područja stečenog pripajanjem Hrvatskoj istočnog dijela Srijema i pomicanje granica Hrvatskog Kraljevstva na Dunav do samog Beograda, znače još jedan korak do postavljanja novih povijesnih granica Hrvatske. Od Dunava do Save, a Savom do Une te odavle do Gline i Korane – granica postavljena na temelju međunarodnog državnog mirovnog ugovora ostaje povijesnom granicom Hrvatske sve do najnovijeg vremena. Tek na potezu južnih granica Hrvatske, prema Bosni, Hrvatska će svištovskim mirom 1791. steći još jedan manji dio od svoga staroga povijesnog teritorija.

Dakako, ovo višestruko povećanje teritorija Hrvatske, postavljanjem njenih novih, vanjskih državnih granica, neće joj otvoriti sve željene mogućnosti njena razvoja,

39. S. SRKULJ, *nav. djelo*, VZA, IX/1907, str. 38–41. Vrlo su islustrativne i karte S. Srkulja kojima prikazuje povijesne promjene teritorija Hrvatskog Kraljevstva, *Hrvatska povijest u 19 karata*, Zagreb, 1937, str. 68–69, karta br. 16.

40. G. NOVAK, *Dubrovačka diplomacija na mirovnom kongresu u Požarevcu*, Zbornik naučnih radova F. ŠIŠIĆU, Zagreb, 1929, str. 655–664.

41. Upravo u vrijeme cara Karla VI, koji potpisuje ovaj trgovački ugovor s Turskom, nastaju velike gospodarske promjene u Monarhiji. Vidi o tome više: *Raccolta dei trattati e delle principali convenzioni concernenti il Commercio e la Navigazione dei sudditi Austriaci negli stati della Porta Ottomana*, Viena, 1884.

zato što je veliki dio njena teritorija bio podređen upravi vojnih, krajiških vlasti. Borba Hrvatske, njenog Sabora i bana nastavlja se u idućim stoljećima za puna povijesna prava na njenom cijelom oslobođenom području, sve dok 1881. nije ukinuta Vojna krajina i sve hrvatske zemlje stavljene pod vlast Hrvatskog sabora i Vlade. No to je već posve drugo poglavlje hrvatske povijesti.

Milan KRUHEK, Karlovac

1) Pod kojim je uvjetima Leopold I. (austrijski) pristao na mir s Turcima (Karlovci, 1699)*

Kad je konačno došao unaprijed određeni dan 26. siječnja, uz veliko slavlje i s ne manjom radošću najprije su poslanici i posrednici potpisali mir s carom, zatim s Poljskom i, konačno, s Venecijom, ako ga ona bude htjela odobriti. Dokument je Leopoldu bio poslan u Beč i on ga je sljedećeg mjeseca odobrio ovom poveljom:

»Leopold. – Ovom poveljom priznajemo i predajemo pamćenju svih naših baštinika i nasljednika kojih se to tiče da je, po Božjoj rasporedbi, između nas s jedne strane i prejasnog i premoćnog vladara gospodina sultana Mustafe, cara Osmanlijâ, Azije i Grčke, s druge strane, načinjen i sklopljen mir za sljedećih 25 godina. Mir su sklopili naši izvanredni i opunomoćeni poslanici nakon razgovora koji su bili vođeni u Srijemskim Karlovcima, blizu granica jednog i drugog carstva, uz pomoć i posredništvo prejasnog i premoćnog kralja Velike Britanije i općih staleža savezne Belgije. Uvjeti su pak bili sljedeći.

U ime presvetog i nerazdjeljivog Trojstva itd. Na trajnu uspomenu. Obznanjujem svima skupa i svakomu napose kojeg se to tiče. Pošto se kroz 16 godina vodio bijesni, zatorni i krvavi rat, praćen mnogim prolijevanjem krvi i opustošenjem vrlo mnogih pokrajina – rat između prejasnog i premoćnog vladara i gospodara Leopolda, izabranoga svetog apostolskog rimskog cara njemačkog naroda i kralja Ugarske, Češke, Dalmacije, Hrvatske, Slavonije itd., s jedne strane – i prejasnog i premoćnog vladara i gospodara sultana Mustafe, cara Osmanlijâ, Azije i Grčke, i njegovih slavni prethodnika, s druge strane, obojica su se premoćnih careva napokon smilovala bijednom položaju podanikâ te su ozbiljno odlučila staviti kraj tolikim nevoljama što su se sve više povećavale na propast ljudskoga roda. Božjom dobrotom dogodilo se da su bili uspostavljeni pregovori o toj stvari u Srijemskim Karlovcima, blizu granica jednog i drugog carstva, te su privedeni kraju uz nastojanje i posredovanje prejasnoga i premoćnog vladara i gospodara Vilima III, kralja Velike Britanije, Francuske i Irske, kao i moćne gospode iz općih staleža sveukupnih belgijskih pokrajina. Na spomenutom se mjestu pojavili zakoniti opunomoćenci jedne i druge strane; u ime svetog rimskocarskog Veličanstva presvijetla i preuzvišena gospoda gosp. Wolfgang, Svetoga Rimskog Carstva grof od Öttingena, komornik svetoga carskog Veličanstva, prisni savjetnik i predstojnik Carskoga dvorskoga savjeta; i gosp. Leopold Schlik, Svetoga Rimskog Carstva grof u Passauu i Weiskirchenu, komornik istoga Rimskog Carstva, generalni prefekt straža i zapovjednik legije vještih jahača: oba su bila postavljena kao izvanredni i punomoćni poslanici za ove mirovne prego-

* S. KATONA, *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae*, t. XVII/36, Budae, 1805, str. 105–141.

vore s Visokom Portom. U ime carskoga osmanlijskog Veličanstva bili su postavljeni presvijetli i preuzvišeni gosp. Mehmed-efendija, najviši kancelar Osmanlijskog Carstva, i gosp. Aleksandar Mauro Cordato, iz plemićkog roda Scarlattijâ, prisni savjetnik i tajnik spomenutog Carstva, uz posredovanje gospode gosp. Vilima Pageta, baruna od Beaudeforta, od strane prejasnog kralja Velike Britanije, i gosp. Jakova Coliera, od strane premoćnih staleža savezne Belgije. Obojica su bila poslanici kod osmanlijske Visoke Porte i opunomoćenici za uspostavu općeg mira. Oni su službu posrednika obavljali pošteno, marljivo i razborito. Pošto su zazvali pomoć vječnog Boga i po pravilu izmijenili vjerodajnice, složili su se – na slavu Božju i dobro jednog i drugog carstva – u sljedećih 20 zakona koji bi pridonijeli međusobnom miru i slozi.

Čl. 1. Područje Transilvanije, koje je sada u posjedu i vlasti carskog Veličanstva, neka ostane tako pod njegovim gospodstvom. Oranica neka se povuče s jedne strane od međe s Podoljem preko planinâ, kuda su išle stare granice Transilvanije prije sadašnjeg rata, do kraja Vlaške; s druge pak strane od međe s Vlaškom do rijeke Mureša, također planinama koje su i prije ovog rata bile granice. I tako neka se drže te stare granice te ni jedna ni druga strana ne smije svoje carstvo širiti ni tamo ni amo.

Čl. 2. Oblast koja je podložna temišvarskoj tvrđavi neka sa svim svojim kotarevima i rijekama ostane u posjedu i vlasti Osmanlijskog Carstva, pa sa strane Transilvanije njegove granice neka budu od krajnje točke Vlaške sve do rijeke Mureša, kako su u prethodnom članku određene stare granice Transilvanije; također sa strane Mureša sve do rijeke Tise neka se granice omeđe ovostranom obalom Mureša, a sa strane Tise do Dunava ovostranim obalama rijeke Tise. Mjesta koja se nalaze unutar navedenih granica s ove strane – najme Caransebeş, Lugoj, Lipovo, Csanád, Kanjiža, Bečej, Bečkerek (Zrenjanin) i Žabalj – i između starih granica Transilvanije, ustanovljenih prije sadašnjeg rata, te u skladu s rečenim bilo koje drugo slično mjesto koje bi se nalazilo između obala Mureša i Tise, neka carski ljudi tako razore da se u snazi ovog ugovora više ne mogu sagraditi, te se navedena temišvarska oblast ostavi potpuno slobodna. U budućnosti neka se u navedenim mjestima, a niti blizu obala Mureša i Tise, ne grade ni manja ni veća mjesta koja bi mogla imati izgled utvrđenja. Između temišvarske pokrajine i pokrajinâ podložnih carskoj vlasti i gospodstvu neka se podanici jednog i drugog carstva služe rijekama Murešom i Tisom, bilo za napajanje stoke svake vrste bilo za ribarenje i druge korisne radnje koje su podanicima potrebne. A budući da se teretni brodovi koji plove od gornjih strana, podvrgnutih carskoj vlasti, bilo rijekom Murešom u Tisu, bilo po Tisi u Dunav, bilo ploveći uzvodno ili nizvodno, bilo prelazeći s jedne strane na drugu, nikako ne smiju priječiti, neka se plovidbi njemačkih brodova ili brodova drugih carskih podanika nipošto ne stvaraju neprilike na njihovu putu tamo i amo, nego neka se sve odvija na tim dvjema rijekama slobodno i vrlo povoljno. Jer ako sklad međusobnog prijateljstva i međusobne dobrohotnosti traži i to da podanici carske osmanlijske vlasti mogu upotrebljavati navedene rijeke, neka se bez zapreka služe ribarskim lađama i čamcima. A mlinarske lađe neka sidre samo u onim mjestima gdje ne priječe plovidbi brodova druge, tj. carske strane, a o tom neka se slože upravitelji jedne i druge vlasti. Štoviše, da carskim brodovima ne bi bila otežana plovidba zbog skretanja vode u Murešu, neka se nipošto ne dopusti da se, bilo zbog mlinova ili zbog drugih razloga, vode iz Mureša odvrata ili izvedu drugamo. A bilo koji otoci u navedenim rijekama koji su sada u carskoj vlasti, neka ostanu u sadašnjem posjedu, a podanici jednog i drugog vlasništva neka mirno i spokojno žive i neka se najstrožim zapovjedima obuzdaju od obijesti i prekršaja ugovorâ.

Čl. 3. Budući da je oblast između Tise i Dunava, pučki nazvana Bačka, u posjedu i vlasti carskog Veličanstva, tako neka i ubuduće ostane u toj vlasti i vlasništvu; i neka se Titel ne utvrdi više nego što je sada.

Čl. 4. Od krajnje obale Tise s ove strane, suprotne titelskoj obali, i od komada zemlje koji je omeđen spajanjem Tise i Dunava neka se povuče prava crta sve do obale Dunava, koja također leži prema obali Tise s ove strane; pa neka se dalje produži ravnom crtom do morovičke ovostrane obale rječice Bosuta; odatle do mjesta gdje se rječica Bosut glavnim koritom ulijeva u Savu. Morović treba ostaviti bez ikakve utvrde, ali neka se s jedne i druge strane izgrade otvorena sela. Carstva neka se odvoje navedenom crtom, jasno utvrđenom bilo rovovima, bilo kamenovima, bilo kolcima ili drukčijim načinom. Oblast prema Beogradu neka unutar navedenih granica ostane pod vlašću premoćnoga osmanlijskog cara, a oblast koja leži izvan te crte, neka ostane u posjedu i vlasti premoćnoga rimskog cara. U skladu s prije spomenutim granicama neka i rijeke na tim zemljištima budu u posjedu, jedne ili druge strane koja dotična zemljišta posjeduje.

Čl. 5. Od ušća rječice Bosut, koja utječe u Savu, sve do ušća rijeke Une, koja utječe u Savu, druga obala Save, koja spada pod ugarsku vlast, neka bude posjed Njegova Veličanstva, a druga obala neka bude u posjedu osmanlijskog cara. Sava, koja teče između tih obala, kao i otoci, smješteni na tom zajedničkom potezu, neka budu zajednički. Njihova upotreba s obzirom na plovidbu s jedne na drugu stranu, bilo s obzirom na druge potrebne radnje, neka bude zajednička podanicima jedne i druge strane. Posebno neka se savjesno opslužuje mirna i nepomućena trgovina. Oblast do rijeke Une što pripada gospodstvu carskoga osmanlijskog Veličanstva, ukoliko spada na Bosnu, neka bude omeđena i ograničena obalama Une s ove strane, iselivši Novi, Dubicu, Jasenovac, Doboj i Brod s bosanske strane, i bilo koje drugo mjesto koje postoji na tom potezu; pošto se odatle izvedu carske posade, neka se taj dio svakako ostavi slobodan. Kostajnica pak i otoci unutar zemljišta Novog prema Savi, skupa s obalama Une s one strane, budući da jesu i ostaju u vlasti rimskog cara, neka se stoga odvoje navedenim međama. Konačno, mjesta koja leže s one strane Une daleko od Save te ih jedna i druga strana posadama štiti i posjeduje, skupa sa zemljama koje su im pripadale prije ovoga rata, neka ostanu i dalje u vlasti jedne i druge strane posjednice, s time da će povjerenici, koje će ubrzo jedna i druga strana odrediti, pojedinačno, povukavši crte na pojedinim mjestima, odvojiti kotare i zemljišta s pomoću jaraka, kamenova, kolaca i na drukčije načine, da bi se izbjegla zabuna. Postavljene znakove neka odijele i rastave u stranama Hrvatske sve do krajnje granice i kraja tih mjesta koja će ostati u vlasništvu jedne i druge strane. A ako bi se tko s jedne ili druge strane usudio preinačiti, promijeniti, istrgnuti, dignuti i bilo kako povrijediti neki od postavljenih znakova, neka se na svaki način povede istraga, neka se taj uhiti i za primjer drugima najstrože kazni. A povjerenici za razmeđivanje i postavljanje znakova u tom pograničnom području neka se odrede što je moguće prije, neka im se carskim zapovijedima izda zapovijed da se radi mira i sugurnosti podanika jedne i druge vlasti zdušno dadu na posao, bez rasprî i bez kakve mu drago pristranosti neka zemlje vrlo dobro odijele i jasno odvoje. Budući da se obrambene kule utvrde Brod, koje leže na drugoj obali Save, gdje je vlasništvo osmanlijsko – jer su te kule nedavno izgradili carski odredi – moraju porušiti u vrijeme kad se povuče carska posada, ali budući da je mjesto vrlo pogodno za trgovinu, moći će se tu podići grad s lijepim i prikladnim zidom, s tim da ne dobije izgled kule ili utvrde.

Čl. 6. Pošto su granice ovim ugovorima konačno utvrđene i pošto uslijedi, gdje bude potrebno, mjesno razgraničenje po određenim povjerenicima, ili pošto se naknadno u prikladno vrijeme zalaganjem povjerenika granice odrede, neka se one s jedne i s druge strane nepovredivo i zdušno opslužuju; stoga se ne smiju ni s kojeg razloga ili izgovora širiti, premještati ili mijenjati. Neka ne bude dopušteno nekom pastiru zahtijevati ili vršiti bilo koje pravo ili vlast na zemlji druge strane izvan određenih međa ili crtâ; niti siliti ili opterećivati podanike druge strane na dadžbine, bilo da plaćaju bilo kakav porez, ili prošli ili budući, bilo na kakvu drugu vrstu utjerivanja ili zlostavljanja što ih ljudski duh može izmisliti, nego nek se svako sporenje pravedno ukloni.

Čl. 7. Neka bude dopušteno i slobodno jednoj i drugoj strani radi osiguranja svojih granica, kako im se bude činilo najbolje, popravljati, utvrditi i pojačati kule i mjesta što ih ovim ugovorima mirno posjeduju, koja god stvarno postoje, osim onih koja su gore poimence zabranjena. No neka budu dopušteno – radi udobnog stanovanja stanovnika u pograničnim područjima – graditi otvorena sela, svugdje i bez zapreke i bez izuzetka, što vrijedi za jednu i drugu stranu. Ali to ne smije biti izlika da se sagrađe nove utvrde.

Čl. 8. Neka novi neprijateljski upadi i zauzimanja i svi napadi, izvedeni tajno ili iznenada, pustošenja i haranja područja jednog i drugog vlasništva – budu posve i najstrože zabranjeni; a prekršitelji ovoga člana, gdje god budu uhićeni, nek se odmah bace u zatvor, te od vlasti gdje su uhićeni neka se po zasluži kazne, bez ikakvog oprostjenja. A što god su oteli, neka se to najpažljivije pretraži i nađe te sa svom pravičnošću neka se vrati njihovim gospodarima. A zapovjednici, viši i niži, te upravitelji jedne i druge strane obvezni su i dužni, pod kaznom ne samo službe nego i života i časti, bez ikakvog nemara, najpoštenije dijeliti pravdu.

Čl. 9. I u budućim vremenima neka bude nedopušteno davati sklonište ili hranu zlikovcima, pobunjenicima i nezadovoljnicima. Naprotiv, takve ljude i sve razbojnice, pljačkaše, makar su podanici druge strane, koje uhite u svojoj oblasti, jedna i druga je strana dužna smaknuti. Ako se pak ne mogu uhititi, neka se dojaviti dotičnim zapovjednicima i upraviteljima kad se dozna gdje se skrivaju; oni pak neka dobiju naredbu da ih kazne. Ako pak ni oni ne udovolje svojoj dužnosti kazniti te zločince, neka ih stigne srdžba careva te neka se ili liše službe ili neka oni ispaštaju kaznu mjesto krivaca. Također treba većma biti na oprezu pred obijesti tih zlikovaca; nijednoj strani neka ne bude dopušteno držati i hraniti hajduke, koje zovu slobodnima, onda tzv. prebjege i sličnu vrstu zločinaca koji nisu unajmljeni za plaću od jednog ili drugog vladara, nego žive od otimačine; oni i koji bi ih hranili neka se po zasluži kazne; a ti zločinci, premda obećavaju popravak od svojih navika, ne zaslužuju nikakvu vjeru; i neka se ne trpe u pograničnom području, nego neka se presele u druga udaljenija mjesta.

Čl. 10. Budući da su za vrijeme ovoga rata mnogi iz Ugarske i Transilvanije pobjegli od pokornosti Njegovu carskom Veličanstvu te se uselili na pogranično područje uzvišenog Carstva, i u vezi s tim treba se o njima, pošto je dogovoren blagotvoran mir između jednog i drugog carstva, na dužan način pobrinuti. Dakle, dogovoreno je da se ti mogu smjestiti u bilo kojim oblastima uzvišenog Carstva, ali kako se na neki način ne bi remetiо mir u pograničnim područjima i smirenost podanikâ, neka mjesta gdje se ti budu nastanili budu daleko od svih graničnih područja. Njihovim će se ženama dati mogućnosti da idu za svojim muževima i da stanuju u carskoj oblasti za to određenoj. Budući da se ubuduće moraju računati među ostale poda-

nike premoćnoga osmanlijskog cara, neka ne bude dopušteno da kasnije od tog podaništva odstupe. Ako bi se koji htjeli vratiti u domovinu, neka se broje među zle, neka im carski ljudi ne daju hranu ni sklonište: štoviše, neka se uhite i predadu osmanlijskim upraviteljima pograničnog područja, kako bi se s jedne i druge strane većma bilo pobrinulo za sigurnost mira.

Čl. 11. Da se sasvim ubuduće uklone bilo kakvi sporovi, razlike i raspre o nekom članku ovoga mirovnog ugovora ili o bilo kojoj drugoj stvari, pri čemu treba brz i prikladan lijek, neka se s jedne i druge strane ustanove u jednakom broju izabrani povjerenici, muževi bez pohlepe, muževi ozbiljni, pošteni, razboriti, vješti i miroljubivi. Oni neka se, bez vojske, na prikladnome mjestu sastanu, u istobrojnoj pratnji miroljubivih osoba, neka saslušaju sve i pojedine sporne točke, neka ih upoznaju, odluče i prijateljski smire. Zatim neka uspostave takav poredak i postupak da jedna i druga strana, bez ustručavanja i isprike, svoje ljude i podanike najstrožim kaznama prisili da iskreno i čvrsto opslužuju mir. Ako bi pak nastali takvi problemi koje povjerenici jedne i druge strane ne mogu riješiti, tada neka se upute na oba premoćna cara da bi oni pronašli i primijenili način i postupak kako sporove izravnati, smiriti i utrnuti. Takvi sporovi neka se izravnavaju, koliko je moguće, u najkraće vrijeme, njihovo rješenje neka se s bilo kojeg razloga ne zanemari ili odloži. A kao što su u prethodnim nepovredivim ugovorima bili zabranjeni dvoboji i uzajamni izazovi za borbu, tako i ubuduće neka budu nedopušteni; a ako bi se pak koji usudili doći na takav dvoboj, i oni nek budu najteže kažnjeni kao prekršitelji.

Čl. 12. Zarobljenici koji su ovog rata s jedne i druge strane odvedeni u sužanjstvo i još su živi u javnim zatvorima, neka se prilikom ovoga blagotvornog mira konačno nadaju oslobođenju, i ne mogu se, bez povrede carske blagosti i hvalevrijednog običaja, ostaviti u bijedi i nesreći zarobljeništva, te neka se po starim i čestitim postupcima zamjenom izvedu na slobodu, premda ih na jednoj strani ima više ili su odličniji nego na drugoj strani. Za oslobođenje ostalih, kad poslanici podnesu svečane molbe, neka blagost jednog i drugog cara, milostiva i sukladna ovome blagotvornom miru, nipošto ne izostane. Što se ostalih tiče, koji su u vlasti privatnika, ili kod Tatara, neka bude dopušteno pobrinuti se za njihovo oslobođenje za poštenu i, koliko je moguće, ne previsoku otkupninu. Ako se pak s gospodarom zarobljenika ne bi mogla dogovoriti poštena otkupnina, neka mjesni suci spor riješe izravnajem. Ako se pak na taj način spor ne bi mogao riješiti, neka se zarobljenici oslobode pošto se njihova cijena isplati, što se može dokazati bilo iskazima svjedoka bilo zakletvom; i gospodari se, iz pohlepe za većim dobitkom, ne mogu oprijeti njihovu otkupu. Ako pak uzvišeno Osmanlijsko Carstvo ne bi poslalo ljude da se zauzmu za oslobođenje zarobljenika, spadat će na poštenje carskih upravitelja da prisile gospodare osmanlijskih zarobljenika neka ih puste pošto je isplaćen iznos kojim su kupljeni; i tako neka se taj sveti posao s jednakom zdušnošću promiče s jedne i s druge strane. Sve dok se konačno na taj način ne oslobode zarobljenici s jedne i druge strane, neka opunomoćeni poslanici pružaju svoje usluge, a u međuvremenu neka se s jadnim zarobljenicima postupa dobrohotno.

Čl. 13. Što god su prethodni preslavni vladari osmanlijski u svojim kraljevstvima dobrohotno dopustili redovnicima u prilog vršenja kršćanske vjere po rimokatoličkom obredu, bilo u prethodnim nepovredivim ugovorima, bilo povlasticama, bilo posebnim ukazima i zapovjedima, to sve će presvijetli i premoćni osmanlijski car potvrditi da se i ubuduće opslužuje: tako da spomenuti redovnici mogu svoje crkve popravljati i opskrbiti; neka obavljaju funkcije od starine uobičajene, i nikomu nije

dopušteno, protiv ovih ugovora i protiv božanskih zakona, spomenute redovnike, bilo kojeg reda i položaja, zlostavljati ili tražiti od njih novac, nego neka uživaju i nek se raduju uobičajenoj carskoj blagosti. Osim toga neka bude dopušteno svečanom izaslaniku presvijetloga i premoćnoga rimskog cara kod Visoke Porte izložiti što mu je povjereno s obzirom na kršćansku vjeru i hodočasnička kršćanska mjesta u svetom gradu Jeruzalemu, te svoje molbe iznijeti kod carskog prijestolja.

Čl. 14. Trgovački poslovi, prema prethodnim nepovredivim ugovorima, neka podanicima jedne i druge strane budu slobodni u svim kraljevstvima i oblastima obiju strana, a da bi se obavljali na način koristan za jednu i drugu stranu i bez prijevera i varke, sklopit će se ugovor, za vrijeme svećanih izaslanstava s jedne i druge strane, među povjerenicima stručnjacima za trgovinu, pa kao što se prakticira s ostalim prijateljskim državama uzvišenog Carstva, tako će i podanici bilo kojeg naroda Njegova carskog Veličanstva uživati sigurnost i korist iz trgovine u kraljevstvima uzvišenog Carstva na prikladne načine i prema običnim povlasticama.

Čl. 15. A bilo koji uvjeti koji su u prijašnjim nepovredivim ugovorima bili postavljeni – ako se ne protive ili ne nanose štete navedenim točkama što ih određuje ovaj ugovor, ili slobodnom vlasništvu i upotrebi bilo koje strane koja je u posjedu i poslije ovog ugovora neka se zdušno poštuju i obdržavaju, dokinuvši i poništivši sve što se gore rečenom na bilo koji način protivi.

Čl. 16. A da se ovo primirje i dobro prijateljstvo između oba carstva što više učvrsti i uhvati korijena, poslat će se s jedne i druge strane odlični poslanici koji će na jednak način po običnom ceremonijalu od ulaska u pogranično područje pa do povratka na mjesto druge razmjene biti primljeni, čašćeni, ljubezno prihvaćeni i praćeni; oni će u znak prijateljstva donijeti dobrovoljni dar prikladan i sukladan dostojanstvu obaju careva; poduzet će putovanje u jedno te isto vrijeme na početku ljeta, u lipnju, prije izmijenivši pisma, pa će se, na način koji je bio obdržavan prije između oba carstva, na srijemskom pograničnom području razmijeniti. Neka odličnim poslanicima bude dopušteno i neka se dopusti u carskim dvoranama tražiti što god budu htjeli.

Čl. 17. Pravila i propis dvorskih službenika s obzirom na doček i počasti te način kako s njima postupati kad idu tamo i amo i dok borave, neka se obdržavaju prema običajima iz prijašnjih vremena, a također s jednakom pristojnošću s jedne i druge strane i prema različitoj odličnosti poslanikâ. Carskim poslanicima koji imaju sjedište (u carskom gradu), kao i njihovim ljudima, neka bude dopušteno služiti se odijelima kojima oni hoće, i neka im to nitko ne sprečava. Dalje, carski službenici, bilo da obavljaju službu molitelja (izaslanika), ili odaslanika, bilo stalno nastanjenog, bilo povremenog predstavnika, uživaju izuzetosti, a također iste slobode i povlastice koje imaju i poslanici i opunomoćenici ostalih vladara, prijatelja Visoke Porte. Štoviše, da bi se istaknula prednost carskog dostojanstva, i to na bolji način, neka imaju mogućnost dovesti tumače (prevoditelje). Tekliči i drugi njihovi ljudi, koji iz Beča idu k Visokoj Porti, i odanle se vraćaju te idu amo i tamo, neka prolaze u potpunoj sigurnosti; i neka im se blagonaklono pomogne da bi taj put udobno prevalili.

Čl. 18. Ovaj mir, iako je sklopljen pod predloženim uvjetima, ipak će konačno poprimiti cijelu i posvemašnju snagu obveze koja uključuje dužno obdržavanje kad sve i pojedino što je gore nabrojeno i s jedne i druge strane obećano i prihvaćeno, kako o razlučenju graničnih područja tako o iseljenju i razaranjima, potpuno bude provedeno u djelo, s time da kad se završi označavanje granica, odmah slijedi raza-

ranje i iseljenje. Da se to obavi što brže, neka se s jedne i druge strane odrede povjerenici da postave i razluče granice. Oni će se na dan proljetne ravnodnevnice, tj. 22. ožujka, što je po starom načinu brojenja 12. ožujka, sastati s osrednjom i miroljubivom pratnjom; sastat će se u mjestima koja odrede povjerenici uz pristanak upravitelja jedne i druge pogranične oblasti. U roku od dva mjeseca, ako je moguće, ili prije, neka razluče granice vidljivim graničnim znakovima i međašima, na osnovi gornjih članaka ugovora, neka ih točno odrede, a ono što su ustanovili opunomoćeni poslanici jednog i drugog carstva, najbrižljivije i najbrže obave.

Čl. 19. Opunomoćeni poslanici jednog i drugog carstva neizostavno se obvezuju i međusobno obećavaju da će veličanstva jednog i drugog carstva ove uvjete i članke u obliku ovdje dogovorenom odobriti te da će svečane povelje odobrenja, u roku od 30 dana nakon potpisa, ili prije, rukama presvijetlih i peuzvišenih opunomoćenih poslanika – posrednika međusobno i u redu razmijenti.

Čl. 20. Neka ovo primirje, uz Božju milost, traje i produži se na 25 godina koje neprekinutim nizom slijede, računajući od dana kad je ono potpisano. Kad prođe taj broj godina, ili usred toga roka, prije nego rok prođe, neka jednoj i drugoj strani bude slobodno, ako im je po volji, ovaj mir produžiti na još više godina. I tako, što je uzajamnim i slobodnim pristankom uglavljeno između Veličanstva prejasnoga i premoćnoga rimskog cara i Veličanstva prejasnoga i premoćnoga osmanlijskog cara i njihovih nasljednika, njihovih carstava i kraljevstava, između njihovih krajeva na kopnu i na moru, gradskih država, gradova, podanika i štićenika, neka se savjesno, zdušno i nepovredivo obdržava. A neka se ozbiljno zapovjedi svim upraviteljima jedne i druge strane, vojskovođama i vojskama i bilo kojima koji su pod njihovom zaštitom, poslušnošću i podložnošću, da se potpuno prilagode naprijed utvrđenim uvjetima, ograničenjima, ugovorima i člancima, te se na svaki način čuvaju da se protiv ovog mira i prijateljstva, s bilo kojeg razloga ili pod bilo kakvom isprikom, međusobno uvrijede ili oštete; nego neka se suzdržavaju od bilo koje vrste neprijateljstva i gaje dobrosusjedske odnose, svjesni da će, ako, opomenuti, ne bude tako radili, biti kažnjeni najstrožim kaznama. I sam krimski kan i sva tatarska plemena, zvala se ona kako mu drago, obvezni su propisno opsluživati pravne odredbe ovoga mira, dobrosusjedstva i pomirenja; i neka u protimbi s njima ne vrše bilo kakva neprijateljska djela protiv carskih pokrajina, njihovih podanika ili štićenika. Dalje, ako bi se netko od drugih rodova vojske, ili od tatarskih plemena, usudio nešto učiniti protiv ovih nepovredivih carskih ugovora te protiv njihovih dogovora i članaka, neka se obuzda najstrožim kaznama. A neka sada spomenuti mir, počinak i sigurnost podanika jednog i drugog carstva počnu od gore spomenutog dana potpisivanja; i neka otada prestanu i neka se uklone sva neprijateljstva s jedne i druge strane; i podanici jedne i druge strane neka uživaju sigurnost i pokoj. A da bi se što bolje s najvećom brižljivošću i marljivošću mogla suzbiti neprijateljstva, neka se što je moguće najbrže svim upraviteljima pograničnih krajeva odašlju zapovijedi i ukazi o zaključenom miru. A budući da se traži neki razmak vremena dok dužnosnici, posebno u udaljenijim pograničnim krajevima, ne dobiju poruku o miru, ustanovljuje se 20 dana kao rok nakon kojega, ako bi netko s jedne ili druge strane počinio koje neprijateljsko djelo, neka bez oprostjenja bude kažnjen gore proglašenim kaznama.

Da bi se konačno mirovni uvjeti, sadržani u ovih 20 članaka, i od jedne i druge strane prihvaćeni, nepovredivo obdržavali s dužnim i najvećim poštovanjem – dakako ako gospoda osmanlijski opunomoćenici, snagom datog im carskog ovlašte-

nja, nama predadu zakoniti i valjani dokument, sastavljen na turskom jeziku i potpisan – mi smo s naše strane, snagom našeg opunomoćenja i ovlaštenja, predali zakoniti i valjani dokument, naime ovo pismo o miru, sastavljeno na latinskom jeziku i vlastoručno potpisano. Ovo je urađeno na sastanku u Srijemskim Karlovcima, održanom pod šatorima dana 26. siječnja godine Gospodnje 1699. Wolfgang, grof od Öttingena, i Leopold, grof Schlik.

»Mi, hoteći udovoljiti onom što nam snagom gornjih članaka u ovom trenutku predstoji, i to s istim poštenjem s kojim smo ovim ugovorima pristupili, prije zabilježene uvjete i članke, kako su gore opisani, i od riječi do riječi uneseni, s naše strane, sa sigurnim znanjem, promišljeno i na što bolji način i u što boljem obliku kojima smo mogli i morali, odobrili, potvrdili i osnažili, kako to sada snagom ovoga pisma odobravamo, potvrđujemo i osnažujemo. Obećavamo carskom riječju i vjernošću, za sebe, svoje baštinike i nasljednike, da ćemo sve i pojedino iskreno, savjesno i nepovredivo držati, opsluživati, ispunjavati, a hoćemo i odlučismo da i spomenuti naši baštinici i nasljednici moraju to obdržavati, ispunjavati; i sebe i njih to djelotvornije obvezujemo i vežemo, bez ikakve prijekave ili varke. To činimo svjedočanstvom ovog vlastoručno potpisanog pisma, ospkrbljenog obješenim carskim pečatom. Dano u našem gradu Beču, dana 16. veljače godine 1699, godine 41. našega rimskog kraljevanja, godine 44. ugarskog kraljevanja, godine 43. češkog kraljevanja. Leopold. Ernest Rudiger, grof i gospodar Stahremberga.«

Prije nego je Leopold potpisao ove dokumente, bile su se pojavile neke teškoće, a kako su se izravnale, ovako izvješćuje Wagner (Hist. Leop. P. II, str. 473):

U Beč poslani primjerak u najvjешtiji je prevoditeljima probudio sumnju da se latinski primjerak ne toliko smislom koliko riječima i mnogostrukim premještanjem riječi razlikuje od turskog; posumnjalo se da nije možda »mudri Maur« hotimice to namjestio da onda to zloupotrijebi pri određivanju granica. – Opažena je također u turskom primjerku zasjedna primjedba, kojom su kazali da »će obdržavati mir ako druga strana ne počini nijedno neprijateljsko djelo«. Tim se riječima mučki sadilo sjeme ratova i pružala prigoda sve što bi se htjelo prodavati za neprijateljsko djelo; osim toga dolikovalo je da od samog početka mira daleko bude sjena svakog nepovjerenja. Ipak, jer stvar nije bila čista, a turski je primjerak već bio odnesen u Carigrad, efendi je opomenut »nek se ne naljuti ako se i u latinskom isto tako nadoda«. On se ne samo zadovoljio nego je još i potvrdio »da ne bi zbog nepodudarnosti jezikâ nastala neka dvojba; i da Turci hoće da se iz riječi i smisla latinskoga primjerka shvati i njihova miroljubivost«. – I kad su konačno posrednici kraj Slankamena zamijenili primjerke pojedinih mirovnih ugovora, potvrđene od vladara, stvar je bila dokončana. Pagetti i Colier dobili su od cara nagrade za zasluge. Oni su obavili svoj mučan posao s velikom marljivošću i vjerom, često su žestinu barbarâ suzbili svojim zahvatom te time učinili vrlo korisno djelo. Tako je završio čuveni rat, a time i turska vlast, koja je nedavno bila doprla do predgrađa Beča, a onda kroz goleme prostore zemalja otjerana do Beograda. Ugarska, koja se kroz dva stoljeća pokoravala Muhamedovim pobjedama, u roku je od 15 godina oslobođena. A zakoni su bili ravnopravno doneseni i prihvaćeni. Kad su prije bili glavni vojskovođe zapitani što misle o ovom nacrtu mira, Badensis (Öttingen?), princ Eugen, Caprara, Rudiger Stahremberg jednoglasno izjaviše (isto, str. 444):

»Čini se da su granice carskih posjeda po prirodi tako lijepo međusobno spojene i od neprijateljskog teritorija odvojene te, i kad bismo mogli birati, ne bi se mogao

izabrati bolji uzorak, i da je BOG namjerno zaustavio tijekom pobjeda kako bismo imali sigurnije granice. Transilvanija je odijeljena od Podolja, Moldavije, Vlaške i temišvarske oblasti lancem vrlo visokih planina; onda Mureș, Tisa, Dunav, Sava jesu rijeke koje suvislo utječu jedna u drugu te naravnim utvrđenjem tvore ograđenu granicu pa starim i novim pokrajinama služe kao jarak i nasip. Transilvaniji su, *rekoše*, njezine Alpe kao bedem, koje pravo vojsci ne dopuštaju prilaz; ono malo klanaca kojima se s raznih strana može ući, zatvorit će se protiv navalnih četa, uz mali trošak stražarima iz stražarnica ili gomilom oborenih stabala.«

Posebno je bilo mišljenje Badensisa (Öttingen?) koji je mislio »da Petrovaradin, koji se dosad držao ključem Transilvanije, treba razoriti. On se naime diči više starom slavom nego svojom snagom. Inače se to čini nužnim, budući da je nesiguran i može doći u posjed Dacije, da ne bi služio kao utočište neprijateljima; sada nije baš od velike koristi zbog urušenih obrambenih kula koje se ne mogu obnoviti bez velikih troškova. Naprotiv, Szatmár je smješten najzgodnije i treba ga izgraditi kao čvrstu i prostranu utvrdu koja bi mogla primiti osrednju vojsku i štitila bi cijelu oblast između Mureša i Szamosa.« No većinom su svi branili stajalište da ne treba prezreti petrovaradinske utvrde te da se jarci mogu više napajati vodama, obližnji humak izravnati, a tajni put, kojega sada nema, može se bez teškoće provesti. Naprotiv, Szatmár je predaleko da bi mogao biti zaštitom mureškim stražarskim postajama i tako velikome zemljišnom prostoru.

»Što se tiče ostalih granica, carska je Ugarska razgraničena od turske temišvarske oblasti rijekom Murešom, koja je velik dio godine pristupačna samo brodovima; a kad je vrijeme povoljnije, kad se kod gazova postave utvrde sa stražama, zatim posred Arada, koji je Eugen nedavno dobro utvrdio, onda će navedena rijeka biti dosta sigurna. Zatim Tisa se zbog količine vode i učestalosti postaja može izravno braniti. – Obala Dunava koja ide prema Erdutu sve do suprotne obale od ušća Drave, po prirodi je močvarna, bez pristaništa, nepristupačna, te je po sebi obranjena.« – *Drava pak nije uzrokovala brige jer će za nju jamčiti osječke utvrde, vojnička postaja smještena nasuprot stjecištu rijekâ, močvarne obale koje nemaju mostova osim na tri mjesta. Na rijeci Savi je, ondje gdje se u nju ulijeva Bosut, Mitrovica, a nasuprot ušću Drine Rača: njih treba utvrditi jarkom i nasipom.* – To, a ne i ono što su Turci dopustili.«

Pogl. 1997. Vidjeli smo u čl. 16. da je tursko poslanstvo bilo određeno za lipanj, a u čl. 22. bilo je odlučeno da će se u roku od dva mjeseca, počevši od 22. ožujka, zacrtati granice. Međutim, obje su odredbe bile tolikim teškoćama spriječene te nijedna nije mogla biti te godine izvršena. Te teškoće i ono čime su one morale biti svladane, Wagner (isto, str. 474) u jednom nizu ovako nabroja: *Bijaše preostalo da se djelo mira dovrši zacrtavanjem granica i velikim poslanstvom: – ovo je bilo skopčano s velikim troškovima, a ono s prevelikim neugodnostima. Za zacrtavanje granica bio je izabran Alozije Ferd. grof Marsigli, nadaleko poznat širokom naobrazbom, znanjem u mjerničkom umijeću i poznavanjem ugarske zemlje, koje je brao dugotrajnom službom u vojsci; a na strani pak Turaka efendija neki (tako oni zovu svoje pravnike): njima je za sigurnost dana pratnja od 200 konjanika sa svake strane. Našem je naloženo »neka sav posao upravlja jedino na temelju mirovnih dokumenata, neka se ponaša više oprezno nego lukavo; neka preranim oprezom ne splete čvor koji bi možda bio izmakao njihovim očima; neka ljude, i inače sumnjičave, ne ozlovolji sumnjičenjem; neka beogradskog seraskera i pašu podari s nešto novaca zbog srijemskih granica; neka se pak čuva da zbog toga ne bude previše zabrinut ili bojažljiviji«.*

Posao je kasnije započet jer se u oluji dogodio slučaj u kojem je Marsigli jedva izmaknuo smrti. Kad se naime žurio iz Kecskeméta u Budim, iza sela Otska, drugi sat po ponoći upadne u zasjedu. Četa razbojničkih husara, pojavivši se iz skrovišta iz rita, navali na konje: od tri njemačka oružnika, koji su mu bili dani kao zaštita, jednog tanetom probuše, drugome zadadoše mnogo rana te ga oboriše, a Marsiglia, ranjenog u bedro i od svega opljačkanog, onesviještenog bace pod kočiju i ostave ga kao mrtva, dok su kuhara, koji je bio odličnije obučen nego što je odgovaralo putovanju i položaju i zvao je u pomoć gospodina generala mađarskim jezikom, umjesto gospodara sasjekoše. (Pisac osmanlijske Porte priča da su Marsigliu stavili zasjede Rašani otprilike 1691. i da je Marsigli trebao ići u Karlovce, a ne iz Kecskeméta u Budim tom. II, str. 584).

Marsigli se malo kasnije oporavio te je, pošto mu je rana zacijelila, potkraj travnja stigao u Srijem. Počelo je sretno, nije se pružao veliki otpor »da se ustanovi crta od lijeve obale Tise preko Dunava pošto se napravio nasip s palisadama 30 hvata niže Slankamena; i tako se, protiv očekivanja, Petrovaradinu pridružilo prostrano polje«. Premda je malo nedostajalo da efendija odustane od obećanog, zaklinjući se nebom i zemljom »da će ga tolika njegova lakoumnost koštati glave«; time je htio iskoristiti situaciju. Od tog nasipa do Mitrovice granica je pored Save bila obilježena vidljivim znakovima u određenim razmacima. Od ušća Bosuta poznatiji otočići na Savi, tj. Račka, Kopana, Rastovica, dodijeljeni su kao zajednički posjed susjedâ. Marsigli se nije zadržavao glede ostataka broskog otoka jer obično biva poplavljen svake godine te bi se usprkos velikim troškovima jedva izvukla od njih odgovarajuća korist. Gdje pak Una, rijeka u Hrvatskoj, utječe u Savu, na lijevoj su strani dvije palanke (= gradići), zajedničkim imenom nazvane Jasenovac: sredinu ušća zauzima otok. Bosanski je Jasenovac utvrđen metaljkama i brojnom posadom. Jasenovac pak s ove strane naši su skupa s upraviteljevom kućom ponešto ogradili s četiri zemljana nasipa u obliku polumjeseca, jarkom i nasipom, većma protiv noćnih napadaja razbojnikâ, navalâ zvižeri i naglih poplava nego protiv sile neprijateljske. Turci su iskali da se i ovo naselje razruši »jer palanke, ako se već ne mogu povezati s utvrdom, nije dopustivo utvrditi«. Naš se predstavnik nije puno protivio jer od tih malih hrvatskih utvrdica nije bilo puno koristi. No o otoku se vrlo mnogo sporilo: »jer su svi Unjani po zakonima mira carski podanici; a taj je otok, opkoljen koritom koje je u vrijeme pregovaranja bilo visoko 13 stopa, i nikada – kako su se oni hvalili – nije bio dio ni Bosne ni palanke Jasenovac, niti je nastao slučajnom naplavom. A jer se zbog prekratke okuke i prema svjedočanstvu susjeda korito čudno mijenjalo«, Marsigli je dopustio i zapovjedio da on bude zajednički jednoj i drugoj strani za pašu, pristajanje i prijevoz. Kad se plovi uz Unu, nailazi se na Kostajnicu, krajnju vojničku posadu Hrvatske, koju su inače štajerske nadvojvode suprostavile Bihaću, s kojim se teško može usporediti zbog zemljanih utvrda, i to još ruševnih, i još k tome izloženih vrhovim obližnjeg brežuljka. Njoj nasuprot izvidnička je kula, u kojoj je bila njemačka straža: odsada je ona napuštena. Oko krajnje granice Une nastala je teška svađa, zbog ne baš prevelikog razloga, svađa koja se produžila na više godina. Mjesto Novi, smješteno na bosanskoj obali, sklopljeni je mir dodijelio Turcima. Hrvati su za vrijeme rata izgradili drugi Novi privremenim nasipima i slabom građom, protiv čarkaških nasrtaja Bosanaca. Nekoliko je tisuća obitelji, koje su potjecale iz turskog teritorija, bilo za naselje zauzelo prostrano i divno plodno polje. I taj skorašnji Novi, iako utemeljen na hrvatskom tlu, i rijekom odijeljen od Bosne, Turci su zahtijevali za sebe služeći se bezvrijednim dokazivanjem, »da je polje prije rata pripadalo stanovnicima starog Novog, a da se junaci ne smiju lišiti svojih po-

sjeda«. *I zaista bosanski paša tako je efendiju, bilo darovima bilo lažima, učinio tvrdim te je ovaj rekao da, »neće učiniti ni koraka dalje ako ne zadobije polje koje je tražio«. Bio je to najbezbožniji zahtjev, bez ikakvog privida prava. Bečko vijeće, iako je željelo što brže utrnuti klicu raspru ili što prije se nagoditi, pa i uz nepravedne uvjete, držalo je da se ne može odustati od tako dugo posjedovanog Novog bez očitog rasapa temelja, pa je predložilo srednje rješenje: »da se dio spornog polja, kojemu je s leđa Hrvatska, i pribroji Hrvatskoj, a drugi dio, koji se prostire prema Uni i Bihaću, nek se pravično razdijeli među Hrvate i Bosance«. Kad je to srednje rješenje efendija zlovoljno odbio, došlo se do odluke neka car prihvati: »da se skorašnji Novi sravnj sa zemljom, a polje nek ostane njemu te da mu je dopušteno utvrditi drugo mjesto udaljenije od starog Novog«. Ali kad su već duhovi okorjeli u protivljenju, oni se prepiranjem sve većma podražuju i zapaljuju. Turci su se potkraj listopada s nesmirenim duhovima povukli u Bihać, a Marsigli u Kostajnicu, prekinuvši u međuvremenu postupak. Presuda spora bila je prebačena na oba carska dvora i na poslanike, i nije bila dovršena prije nego se Leopold oslobodio španjolskog rata. Ipak su odmah zatim Jasenovac, Dubica, Doboja, otoci kod Broda dijelom razrušeni dijelom ispražnjeni od austrijskih posada. Od Novog i vrha brda Klepale prema rječicama Glini i Glinici išlo se smireno. Zatim je efendija, sukladno s nemirnim podsticajima bosanskog paše, htio za sebe prisvojiti razne utvrde koje su carski vojnici prije razrušili ili posadama zaštićivali, Petrovac, Krstinju, Klokoč, Kremen, posebno Drežnik, gdje su Turci iz Tršca za vrijeme pregovora izgradili neke vrtove, a zatim Selište-Drežničko... Čak su htjeli svoju vlast protegnuti preko Korane prema granicama Kranjske i Karlovca, tako da bi Hrvatska bila potpuno odsječena od župa Lika i Krbava, a bila bi otvorena i nenaoružana za svaki napad. Marsigli prihvati: »Zašto bi išli s onu stranu Korane, gdje nikad nisu selo imali? Kremen s najbližim poljem, kao i Slunj, uvijek su bili carski; Furjan, Broćanac, Rakovica i posebno sporno Selište-Drežničko, carski su vojnici hotimice razrušili jer je to tražio ratni plan, a stanovnici Tršca zbog ograde vrtićâ nisu stekli razlog za pravedan posjed, a niti je Nijemcima oduzeto pravo da obnove utvrde. A pašin razlog, tako moćan i lukav, malo se slaže s efendijinim oprezom, carevom pravednošću i zapovijedima samoga sultana; bosanki se paša pak bućno i drsko miješa u tuđi posao«.*

Priznao je on da je to ispravno, i već je htio priznati Koranu kao granicu, kadli u vezirovu pismu stiže opomena: »da se u ovom poslu ne bi pokazao mekim, kao dosada i popustljivim«.

Posumnjalo se da je to tuđe maslo, da se inače delikatan i zasjedan posao glede granica pretvori u novo sjeme rata, ili prekine, ili što više produži. Zatim su od jedne i druge strane poslani poslanici da svojim očima vide, pa su o bosanskom paši izjavili »da traži mjesta, do sada uistinu nastanjena carskom posadom, neutvrđena, osim drvenoga povišenog mjesta, upraviteljeve kuće i vojničkih koliba; on je, naprotiv, Lapac, Furjan, Broćanac, već razorene, protiv prava ogradio novim palankama; čime se on ogriješio, time on bespravno prebacuje krivnju na druge«. Napokon su se nagodili ovako: »Nije dopušteno obnoviti porušene utvrde, sporno polje neka se jednako razdijeli, isto tako neka se na iste dijelove rasiječe oblast carskog Gračaca i turske Ostrovice«. Što se pak tiče Knina, utvrde u mletačkoj oblasti, određena je zajednička granica carskog, osmanlijskog i mletačkog carstva na temelju pamćenja prijašnjih vremena i svjedočanstva najstarijih stanovnika. Ujedno dovršeni su opći pregovori o ovostranim dunavskim granicama, izuzevši problem Novog; i zaključci su napismeno zabilježeni. S onu stranu Dunava trebalo je riješiti dosta ne baš teških

pitanja. Marsigli je svakako namislio da se ne prihvati toga posla prije nego se iskorišteni ubuduće korijeni svih mudrovanja time što će se prije sa sigurnošću odrediti granice Podolja, Vlaške i Moldavske. »Mudri Maur« se žestoko opro; vojvode tih krajeva su smatrale da bi »to istraživanje bilo vrlo dugotrajno i ne manje opasno: kroz cijeli rat nije bilo pokrenuto pitanje starih granica, susjedi su s žiteljima Transilvanije do toga dana općili prijateljski i mirno, pa će bez sumnje biti ozbiljno ozlovoljeni mrskom prepirkom«. Zbog tih uzroka i zbog toga što je već bilo javljeno o smrti španjolskog kralja (1. XI. 1700), bilo je Marsigliu zapovijedeno: »Koliko je s dostojanstvom spojivo, neka ne oklijeva više nego što to traži dostojanstvo i neka ne cjepidlači previše, neka ne započinje nešto što se ne može sretno i brzo dovršiti«. Tako je dogovoreno ovo: »Premda bi trebalo Transilvaniju od Vlaške i Moldavske razmeđiti sigurnim granicama, ipak, jer između susjeda i knezova nije nikada bilo sporova, a turski povjerenik se pravda da mu nije poznata priroda onih pokrajina, neka se stvar ostavi kako je bila utvrđena prijašnjim mirovnim ugovorima«. S obzirom na Mureš i Tisu, temišvarski je paša malo smetao; posebno se usudio prigovoriti protiv jučerašnje utvrde Arada, premda se jasnim riječima dokumenata svi otoci na Murešu, na jednom od kojih leži Arad, dodjeljuju caru. A da ne bi osporavanje drznika ostavilo štogod zasjednog, bio je prisiljen ne samo usmeno nego i pismeno izjaviti »da je o toj stvari bio naopako poučen«. Isto tako mu je zbog žurbe bilo dopušteno »koliko god bi za dovršetak pregovaranja trebalo obaviti još sve što je preostalo, da može tražiti dadžbine od stanovnika mjesta, još neustupljenih«. Tako se izvuklo iz zaoštrene situacije, iz bezbrojnih neugodnosti koje prate takve komisije i sudbine komesara. – Opširan popis granica s potankom oznakom mjesta sadrži dokument, sastavljen u taboru kule Sufu, dana 25. srpnja 1700, objelodanjen dana 8. kolovoza 1700. u taboru smještenom kod Broda (Ap. Dumont Supplement. Tom II, P. I, str. 459). Taj isti mirotvorac, grof od Öttingena, poveo je veliko poslanstvo uputivši se iz Beča s 42 lađe i s pratnjom od gotovo 300 ljudi. Kad je pristao u Petrovaradinu, došla je od Stahremberga, koji je bio upravitelj Osijeka i Slavonije, posada od 2.000 konjanika. A Ibrahim, turski poslanik kojega je poslao beogradski serasker, bijaše od dvaju krajnjih stupova, jednako udaljenih, doveden do srednjeg, točno postavljenog na granici. Naš je poslanik stigao u Bizant na početku godine. Pošto je pozdravio vezira, bio je predveden pred sultana skupa s darovima, i, uz uobičajenu svečanost i ceremonijal, kratko progovori jedna i druga strana, kao što to biva kod počasnih primanja i poslanstava, gdje ima više gizde i sjaja nego posla. O sporovima s obzirom na granice koje sam spomenuo, o zarobljenicima i vjerskim obredima bilo je nešto prepirki. Ibrahim je u Beču bio dao dobar savjet, koji je i car odobrio: »Neka povjerenici, dva po dva, s najvećim ovlaštenjima običu pokrajine: i koliko zarobljenika nađu, neka ih otkupe iz carske blagajne«. To se državnom vijeću (divanu) manje dopalo, zato se sam grof od Öttingena zauzeo za stvar jadnikâ s najvećom vjerom, marljivošću i milosrđem. Pokrajine Austrije, Štajerske, Moravske pridonijele su ne mali iznos novca. Kardinal Kollonitzius i mnogi velikaši nisu se stidjeli pred vratima crkava prositi priloge za tu stvar. Karlo grof Zinzendorff, mladić velikih izgleda, koji je u Carigradu preminuo zbog ognjice, u oporuci je ostavio za nasljednike one najnapuštenije. Iako potpomognut ovim sredstvima, još se uvelike zadužio da ih što više, izbačene od zatvora i najbjednijeg ropstva, povrati u život. Naprimjer, samo na povratku 900 trinitaraca marljivim je nastojanjem proglasio slobodnima. Pošto je osam mjeseci boravio u Carigradu i od Turaka bio veoma cijenjen zbog dostojanstvena držanja, ozbiljnog vladanja i dobrog glasa i pošto je dobro obavio poslove, na način kako je otišao, tako se u Beč i vratio. –

Ovaj je mir Turcima (barbarima) bio vrlo drag jer su, pošto je skršena snaga janjičara, mogli bez teškoće biti istjerani iz cijele Europe, da nije francuski rat prekinuo niz pobjedâ. Jedva je taj rat bio mirom dovršen, opet je buknuo otkad je umro Karlo II, španjolski kralj. Naime, Leopold je Španjolsku, po nasljednom pravu, odredio za svoga sina Karla, dok je Josipa ustanovio za nasljednika u Carstvu i nasljednim kraljevinama: on se te godine 24. veljače oženio s Wilhelminom Amalijom, kćeri hannoveranskog kneza Ivana Fridricha. Da tu svadbu uzveličaju, palatin Esterházi i ban Batthyoni doveli su u Beč ugarske i hrvatske plemiće, koji su se isticali sjajem oružja i odjeće. Tako su Josipa, već prije Mađarima dodijeljena, većma povezali s cijelim narodom. Što je Leopold očekivao od jednoga, što od drugoga sina, jasno se vidi iz pisma upućenog mlađemu (Ap. Lünig. Litt. Proc. Europ. T. III, str. 686):

»Dragi Karlo! Od tvog sam prefekta, kneza Lichtensteina rado čuo da si srazmjerno dosta dobro te si u svemu strpljiv i poslušan. To će ti puno pomoći da, kad ozdraviš, nevolje koje sada podnosiš strpljivo, uzmogneš nadoknaditi raznim rasonodama. Još više mi je bila utjeha kad sam od njega doznao da si prošle noći Porodjenja Gospodnjega tako pobožno primio sakramente ispovijedi i pričesti. To u meni budi najveću nadu da ćeš u kratko vrijeme biti oslobođen od te dosadne bolesti i da ćeš se kasnije radovati istinskom zdravlju. Dok ti to s očinskom ljubavlju prosim od novorođenoga malog Isusa, kojemu te cijelog preporučujem, uvijek ostajem tvoj najljubezniji otac, Leopold. Dano u Beču, 26. prosinca godine 1699.«

Iz drugog njegova pisma kojim je Stjepanu Komáromiju darovao plemićku čast, doznajemo imena onih koji su obnašali visoke crkvene i svjetovne službe potkraj ovoga stoljeća. Kraj pisma sadrži ova imena (*Iz apografa*): »Dano rukom našega vjernog i ljubljenog podanika prečasnog Ladislava Mattyasovsszkyja, biskupa nitranskog – u našem gradu Beču u Austriji dana 3. travnja godine Gospodnje 1699, našega rimskog kraljevanja godine 41. ugarskog pak i ostalog 44. češkog 43. Evo imena crkvenih i svjetovnih dostojanstvenika: prečasni i poštovani u Kristu Leopold, svete Rimske Crkve kardinal s naslovom sv. Jeronima Ilirca, kardinal-prezbiter Kollonich, ostrogonski metropolit, i fra Pavao Széchényi, nadbiskup kanonski sjedinjenih crkava Kalocze i Bača, dok je Biskupska stolica u Egeru bila upražnjena, Stjepan Selišćević (Zeliscievicz), biskup zagrebački: prije spomenuti Ladislav Mattyasovszky, biskup nitranski; presvijetli Kristijan August, saski vojvoda, biskup u Györu, fra Augustin Benkovich, biskup u Varadinu (Oradea); Andrija Illyés, biskup transilvanijski, navedeni Pavao Széchényi, administrator u Veszprému; Mihajlo Dvornikovich, biskup u Váczu; Stjepan Telekesi, biskup u Csongrádu; Matija Radonai, izabrani biskup u Pécsu; Franjo Jáni, izabrani biskup srijemski – Stjepan Dolni, izabrani biskup u Novom (?) – Ferdinand Rumel, biskup u Kninu; fra Nikola Plumbeus (Ogramić), biskup bosanski; Martin Brajković, biskup Crkve senjske i modruške; – također presvijetli, ugledni i velemožni Pavao Esterházi de Galantha, knez Svetog Rimskog Carstva, vitez zlatnog runa, palatin našega Ugarskog Kraljevstva, vječni grof Stjepan de Chák, zemlje Scepus, sudac našega kraljevskog dvora; vječni grof Adam de Battyán u Német-Ujvám, ban naših zabilježanih kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; grof Juraj Erdödi de Monyorokerék, tavernik; grof Franjo Kéri de Ipolykér, stariji konjušnik; grof Kristofor od već spomenutog Monyorokeréka, jelonoša; grof Marko Czobor Sz. Mihály, vratar; grof Nikola Pálfy st. od Erdöda, komornik; grof Franjo de Batthyán od navedenog Német-Uyvára, vinotoča; grof Nikola Esrterházi od spomenute Galanthe, predstojnik našega kraljevskog ugarskog dvora; isto tako grof Nikola Pálfy, grof požunjski.«

Kad je Fenezije 4. ožujka umro u Jasoviji (?), njega je naslijedio egerski biskup Stjepan Telekeri 4. lipnja. Kad je on imao preuzeti biskupsku službu, imao je svečan ulazak ne u Eger, nego u Košice 11. studenoga. On je već tada bio nazvan »svetim mužem i pravom slikom drevnih biskupâ« (Ex MS. Synchrono); živio je do 15. godine sljedećeg stoljeća i gotovo nakon 50 godina Barkocije ga je našao nerašpadnuta.

S latinskog izvornika preveo
Augustin PAVLOVIĆ op.

2) Povelja o miru sastavljena u Požarevcu (1718) uz pristanak obiju zaraćenih strana*

»Karlo. – Po Božjoj je rasporedbi između nas, s jedne strane, i prejasnog i moćnog vladara, gospodina sultana Ahmeda, cara Osmanlijâ, Azije i Grčke, s druge strane, bio, nakon pregovora u šatorima kod Požarevca u srpskom kraljevstvu, sklopljen mir i prijateljstvo na sljedeće 24 mjesечеve godine. Sklopili su ga izvanredni i opunomoćeni-poslanici, snabdjeveni s obje strane prikladnim nalozima i ovlastima, pri čemu su posredovali prejasni i moćni kralj Velike Britanije te opći redovi savezne Belgije. Uvjeti ugovora, oblik i sadržaj bili su ovi:

U ime presvetog i nerazdjeljivog Trojstva! Prije dvije godine se na nesreću dogodilo da je između peuzvišenog i moćnog vladara i gospodara Karla VI, svetoga apostolskog rimskog cara Njemačke, Španjolske i Indijâ te kralja Ugarske, Češke, Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i obiju Sicilija, s jedne strane – i prejasnoga i moćnog vladara i gospodara sultana Ahmeda, cara Osmanlijâ, Azije i Grčke, s druge strane – prije roka prekinut onaj mir što su ga u Srijemskim Karlovcima bili sklopili i uspostavili preslavni prethodnici obâju velikih vladara i careva. To je bilo na veliku štetu njihovih podanika i prouzrokovalo je pometnju i gubitke u poslovima. Nastao je krvav i zatoran rat koji je kraljevstvima i pokrajinama donio velika pustošenja a narode je doveo do očajanja. Ipak, uz pomoć Božje blagosti, oba su carstva prihvatila spasonosne savjete da iznova promisle o međusobnom pomirenju kako bi se izbjeglo prolijevanje krvi te o dobru i blagostanju podanika. Zato se – uz posredovanje prejasnog i moćnog kralja Velike Britanije i moćne gospode općih redova ujedinjenih pokrajina Belgije – dotle došlo da su na određeno mjesto bili poslani poslanici, snabdjeveni dosta opsežnim ovlaštenjima, da bi pregovarali i sklopili mir, obnovili prijašnje prijateljstvo te ustanovili pravične uvjete. Sa strane preuzvišenog, moćnog i nepobjedivog rimskog cara presvijetli i preuzvišeni gospodin Hugo, grof od Virmonta, carski pouzdanik i savjetnik za pitanja rata, vrhovni zapovjednik pješadije, i preuzvišeni gospodin Mihajlo Talman, carski dvorski savjetnik za pitanja rata – a sa strane prejasnog i preuzvišenog velikog sultana Ahmeda, cara Osmanlijâ, Azije i Grčke, presvijetli i preuzvišeni Ibrahim-aga, predstojnik drugog odjela otomanske blagajne, kao i peuzvišeni gospodin Mehmed-aga, predstojnik trećeg odjela iste blagajne; u ime prejasnog i moćnog kralja Velike Britanije bio je prisutan peuzvišeni gospodin Robert Sutton, vitez zlatne ostruge, kao i pred-

* S. KATONA, *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae*, t. XIX/38, Budae, 1806, str. 371–391 (prema Dumontovu izdanju, t. VIII/1, str. 528 i dalje).

stavnik moćnih općih redova ujedinjenih belgijskih pokrajina presvijetli i preuzvišeni gospodin Jakov grof Colyers. Oni su se na početku svibnja pojavili u Požarevcu te pošto su po običaju pod šatorima razgovarali i jedni drugima pokazali puna ovlaštenja, na svečanom su sastanku sretno dovršili djelo ovoga mira tako da su se dogovorili o sljedećih 20 članaka.

Čl. 1. Pokrajine Moldavija i Vlaška, koje graniče dijelom s Poljskom a dijelom s Transilvanijom, neka budu od njih odijeljene, kao od starine, gorjem što je među njima; stoga neka se obdržavaju stare granice sa svake strane, tako da ne bude nikakva mijenjanja niti s one niti s ove strane. Budući da su dijelovi Vlaške s ove strane rijeke Olta, skupa s mjestima i temišvarskom utvrdom, u vlasti i posjedu Njegova carskog i kraljevskog Veličanstva, onda – prema prihvaćenom načelu: *uti possidetis* (kako posjedujete) – neka ti dijelovi i ostanu u njegovoj vlasti i posjedu. Prema tome, zapadna obala navedene rijeke neka pripada rimskom caru, a istočna osmanlijskom caru. Granica neka ide od Transilvanije rijekom Oltom sve do mjesta gdje utječe u Dunav, odatle pak Dunavom prema Orșovi sve do mjesta gdje se Timok ulijeva u Dunav; i kao što se prije obdržavalo kod rijeke Mureša, neka rijeka Olt bude zajednička podanicima jedne i druge strane glede napajanja stoke i ribarenja i drugih takvih nužnih radnji. Također neka budu dopušteno teretnim lađama Nijemaca i njihovih podanika ploviti na jednu i drugu stranu; također se dopušta podanicima Vlasima plovidba ribarskim i drugim brodovima, a da im se ne prave smetnje. Ipak neka se mlinarske lađe, uz suglasnost pograničnih upravitelja, smjeste na prikladna mjesta, da ne bi smetale plovidbi trgovaca. A budući da su neke spahije i drugi nižeg položaja za vrijeme rata prešli iz osmanlijske Vlaške na područje carsko-kraljevsko, oni se snagom ovoga mira mogu vratiti u svoje domove, tu boraviti i poput drugih mirno uživati svoja dobra i zemlje.

Čl. 2. Oko deset sati hoda od mjesta gdje Timok utječe u Dunav neka se ustanovi granica obaju carstava, tako da Soko-Banja sa svojim starim područjem ostane u Osmanlijskom carstvu, a Resava neka bude u vlasti rimskog cara. Odatle neka granica ide između brdâ prema Paraćinu, tako da Paraćin bude u Rimskom Carstvu, a Ražanj u Osmanlijskom Carstvu; a posred njih neka granica ide kroz prikladna mjesta u Stalać. Tu prelazi malu (zapadnu) Moravu te obalom s ove strane ide prema Čačku, a između Čačka i Bijeljine neka ide zemljom do Brčkog. Tu zaobiđe područje Sokola i ide do Bijeljine, koja leži kod obale Drine. Prema tome, Beograd, ili Bijeli Grčki Grad (Alba Graeca), Paraćin, Stalać, Čačak, Brčko i Bijeljina, skupa s njihovim starim područjima, pripadaju uzvišenome rimskom caru, budući da su u posjedu Njegova Veličanstva; naprotiv, Sokol i Ražanj sa svojim starim područjima ostaju u Osmanlijskom Carstvu. Rijeku pak Timok s njezinim blagodatima neka zajednički uživaju podanici jednog i drugog carstva.

Čl. 3. Budući da su od Drine do Une s jedne i druge obale Save smještene tvrđave i drvene utvrde (»palanke«), bilo otvorene bilo zatvorene, u kojima su vojnici rimskog cara, neka one – prema prihvaćenom načelu o miru skupa sa svojim starim područjima, ostanu u vlasti istoga svetog, carskog i kraljevskog Veličanstva. Stoga njemu pripada i cijela rijeka Sava sa svojim obalama.

Čl. 4. Od mjesta gdje rijeka Una utječe u Savu sve do teritorija starog Novog, koji posjeduje Osmanlijska Porta, na istočnoj obali spomenute rijeke nalaze se Jasenovac i Dubica, kao i neke kule i otoci, u kojima je carsko-kraljevska vojnička posada; prema načelu o miru, oni, skupa sa svojim starim teritorijima, neka ostanu u vlasti Njegova carskog i kraljevskog Veličanstva.

Čl. 5. Kao što su teritoriji novog Novog, smješteni na zapadnoj, hrvatskoj obali Une (koji su tada pripadali uzvišenomu rimskom caru), nakon ugovora u Srijemskim Karlovcima, zbog razmirica nastalih u vrijeme razgraničavanja, bili predani Osmanlijskom Carstvu pošto je bila uništena drvena utvrda (»palanka«) istog imena – tako neka se sada vrate Njegovu carskom i kraljevskom Veličanstvu, kao znak pomirenja i zadovoljštine; neka se pod njegovu vlast vrate sva mjesta i zemlje unutar starih granica.

Čl. 6. Konačno, mjesta smještena na području Hrvatske i udaljena od rijeke Save, koja posjeduje i vojnim posadama čuva jedna i druga strana prema ugovoru u Srijemskim Karlovcima, neka, skupa sa svojim područjima, ostanu u vlasti jedne i druge strane. A ako je nešto od toga bilo zauzeto, neka se odrede povjerenici jednog i drugog carstva da odrede granice i odluče u spornim pitanjima: teritoriji onih mjesta, sve do krajnjih granica Hrvatske, koja će ostati u posjedu jednog ili drugog carstva, neka se odrede i odijele jasnim granicama i znakovima. Kako po ugovoru u Srijemskim Karlovcima tako i po ovom ugovoru, neka bude slobodno i dopušteno radi sigurnosti jedne i druge strane obnoviti, utvrditi i pojačati utvrde i utvrđene gradove koje posjeduje jedna i druga strana. Isto tako neka bude dopušteno jednoj i drugoj strani svugdje i bez izuzetka graditi otvorena sela na granicama za prikladno stanovanje stanovnika; ipak nek to ne bude prilika za gradnju novih utvrda.

Čl. 7. Premda je ovaj mir pod ovim uvjetima u slozi sklopljen, ipak – da bi se u djelo provelo sve što je s obzirom na granice obećano i prihvaćeno – neka se što prije postave vješti, pouzdani i miroljubivi povjerenici, neka se sastanu u mjestu koje budu smatrali prikladnim, neka, skupa s mirnom pratnjom i slugama, u roku od dva mjeseca – ili prije, ako je to moguće – razluče i obilježe granice vidljivim stupićima i međašima, na temelju gornjih članaka. Što je ustanovljeno, nek se najpažljivije i najbrže provede u djelo.

Čl. 8. (koji odgovara čl. 6 iz ugovora u Srijemskim Karlovcima). Granice određene ovim ugovorima, koje su utvrđene nakon razgraničenja od ovlaštenih povjerenika ili koje će još u prikladno vrijeme povjerenici utvrditi, neka i jedna i druga strana zdušno i savjesno opslužuje, tako da se ni pod jednom isprikom ili zbog bilo kojeg razloga ne smiju proširiti, prenijeti ili mijenjati; i nije nekoj skupini pastira dopušteno polagati pravo ili vršiti vlast na dijelu teritorija s one strane utvrđenih međa ili crtâ; ili opterećivati ili prisiljavati podanike druge strane na predaju, ili na plaćanje bilo kojeg poreza, prošlog ili budućeg, na bilo koje pobiranje ili zlostavljanje što ga ljudski duh može izmisliti. Naprotiv, neka se svaka svađa ukloni.

Čl. 9 (koji odgovara čl. 11. karlovačkog mira). Da bi se u pograničnim krajevima posve uklonili bilo kakvi sporovi, razlike ili nesloge glede kojeg članka ovog primirja ili bilo koji sporovi koji bi se ubuduće pojavili, gdje bude potreba brzo i zrelo primijeniti lijek, neka se, već u prvo vrijeme, u pograničnim krajevima s jedne i druge strane postave u jednakom broju izabrani povjerenici, ne muževi pohlepni, nego ozbiljni, čestiti, razboriti, stručni i miroljubivi. Oni neka se sastanu na prikladnome mjestu, bez oružane pratnje, s jednakim brojem miroljubivih pratilaca: pa neka saslušaju novonastale sporove, razmotre i prijateljski riješe; neka konačno uspostave takav poredak i pravilo da svaka od obiju strana svoje ljude i podanike – odbacivši svako oklijevanje ili ispriku – kazni najtežim kaznama kako bi ih prisilila na iskreno i čvrsto obdržavanje mira. Ako bi pak stvari bile tako

važne da ih ne bi mogli riješiti povjerenici jedne i druge strane, onda neka se prebace na oba moćna cara da oni pronađu i primijene način i postupak da se stvari izravnavaju, ublaže i riješe. Treba ići za tim da se takvi sporovi što prije riješe, a njihovo rješenje neka se s bilo kojeg razloga ne zanemari ili oduljuje. Osim toga, budući da su u prethodnim poštovanja vrijednim sporazumima bili zabranjeni dvoboji i međusobni izazovi na borbu, neka budu i ubuduće zabranjeni; ako bi se tko usudio doći na dvoboj, nek bude, kao prestupnik, najteže kažnjen.

Čl. 10 (koji odgovara karlovačkom čl. 8). Neka budu posve i najstrože zabranjeni i nedopušteni svi neprijateljski upadi i zauzimanja te svi napadi, izvršeni bilo tajno bilo iznenada, opustošenja i haranja teritorija jednog i drugog gospodara. Prestupnici ovoga člana neka se, gdje bili zatočeni, odmah bace u zatvor, neka se od vlasti mjesta gdje su uhićeni po zaslugi i bez ikakva opraštanja kazne, a oteto, što god bilo, neka se najpažljivije pretraži i pronađe te se, u svojoj pravičnosti, vrati njegovim gospodarima. A i sami kapetani, zapovjednici i upravitelji jedne i druge strane neka se zauzmu i osjećaju obveznima da bez ikakvog nemara dijele pravednost, i to ne samo zbog straha da izgube službu nego i život i čast.

Čl. 11 (koji odgovara karlovačkom čl. 13). Što se tiče redovnikâ i vršenja kršćanske vjere po obredu Rimokatoličke Crkve, što god su slavni osmanlijski carevi u svojim kraljevstvima blagohotno dopustili, bilo prethodnim nepovredivim sporazumima, bilo drugim ugovorima, bilo posebnim ukazima i zapovijedima, sve to će prejasni osmanlijski car ubuduće potvrditi, tako da će spomenuti redovnici moći obnoviti i opskrbiti svoje crkve i vršiti svoje od starine uobičajene službe; i nikomu nije dopušteno, protiv spomenutih sporazuma i zakona, te redovnike, kojega god reda ili položaja bili, bilo čim uznemirivati ili tražiti od njih novac, nego neka uživaju običajnu carsku blagonaklonost. Osim toga neka poslaniku uzvišenog i moćnog rimskoga cara kod Velike Porte bude dopušteno uložiti žalbe s obzirom na ono što mu je povjereno u vezi s kršćanskom vjerom i s mjestima kršćanskog hodočašća u svetom gradu Jeruzalemu i drugim mjestima gdje spomenuti redovnici imaju crkve.

Čl. 12 (koji odgovara karlovačkom čl. 12). Javni zarobljenici proteklog i sadašnjeg rata, s jedne i druge strane odvedeni i još zadržani u javnim zatvorima, neka se, s obzirom na ovaj blagoslovljen mir, nadaju oslobođenju; oni se ne smiju duže ostaviti u bijedi i nesreći zarobljeništva, a da se ne povrijedi carska blagost, hvaljeni običaj i velikodušnost. Stoga, po starom običaju, neka se svi zarobljenici u roku od 61 dan od sklapanja ovog ugovora s jedne i druge strane puste na slobodu. Posebno se tu misli na vojvodu Nikolu Scarlatija te njegove sinove i sluge, zarobljene u Transilvaniji, koje treba zamijeniti za barune Petrascha i Steina skupa s ljudima koji se nalaze kod njih u Carigradu u sedam kula. Oni neka se u roku od 31 dan zamijene i oslobode na granicama Vlaške. Ostale pak koji se nalaze u vlasti privatnika ili kod Tatara neka bude dopušteno uz pristojnu, po mogućnosti osrednju, cijenu otkupiti. Ako se pak s gospodarom zarobljenika ne bi mogao sklopiti pristojan ugovor, neka mjesni suci posreduju i tako riješe raspru. Ako se ni na taj način ne bi stvar mogla riješiti, neka se zarobljenici oslobode isplatom cijene, posvjedočenom svjedočanstvima ili zakletvom, a njihovi gospodari ne mogu se, iz pohlepe za većim dobitkom, njihovu otkupu protiviti. A ako Osmanlijsko Carstvo ne bi poslalo ljude koji bi se tako založili za oslobođenje zarobljenikâ, spadat će na čestitost carskih vlasti da, pošto je isplaćena otkupna

cijena i pošto je to utvrđeno, gospodare osmanlijskih zarobljenika prisili. Neka se to sveto djelo s jedne i s druge strane s jednakom savjesnošću promiče sve dok se zarobljenici s jedne i druge strane konačno ne oslobode. A opunomoćeni poslanici neka na jednoj i drugoj strani ispune svoje obveze da se s jadnim zarobljenicima u međuvremenu postupa blago.

Čl. 13. Nek trgovci jedne i druge strane, prema prethodnim mirovnim ugovorima, mogu slobodno, sigurno i mirno obavljati trgovačke poslove u zemljama jednog i drugog carstva. Neka bude slobodan i miran ulazak u osmanlijska kraljevstva i pokrajine, kopnom i morem, trgovcima kojeg mu drago naroda, i podanicima, iz pokrajina koje su sada podložne rimskom caru ili koje će ubuduće Njegovo Veličanstvo steći od kršćanskih država; isto vrijedi, dakako, i o izlasku dotičnih trgovaca, sve u smislu ugovora koji su sklopili određeni povjerenici. Oni moraju imati otvoreni list s pečatom rimskog cara. Neka bude slobodna kupnja i prodaja, te ako su platili porez, nitko im ne smije praviti neprilike, nego neka su zaštićeni. Neka se u osmanlijskim oblastima uspostave konzuli i tumači koji će brinuti o poslovima trgovaca, kako su spomenuti povjerenici dogovorili. I povlastica koja je dana ostalim kršćanskim narodima, slobodnima od dankâ, neka se potvrdi i dade i trgovcima iz Rimskog Carstva. Neka uživaju istu korist i sigurnost (kao i drugi trgovci); neka se ozbiljno naredi Alžircima, Tunižanima i Tripolitanima i drugima koje je nužno obuzdati, da ubuduće nipošto ne krše mirovne sporazume te ne poduzmu nikakvu djelatnost koja se protivi miru. Također neka se suzbiju stanovnici utvrđenoga grada Ulcinja na morskoj obali, da se ne bi ubuduće bavili gusarstvom; niti nek ne napadaju i oštećuju lađe trgovaca; neka se unište male brzoplovne lađe ili fregate i ostale gusarske brodove i neka im se zabrani praviti nove. Ti gusari – koji se, protiv svih carskih mirovnih sporazuma, budu usudili nanositi štetu trgovačkim brodovima i napadati ih – neka se prema zakonima, kako traži pravda, za primjer drugima ukore i kazne, a treba također da svima vrate otete stvari i dobra, nadoknade štetu i gubitak i puste na slobodu zarobljenike što su ih zarobili. A da bi trgovački poslovi bili lišeni svake prevare, neka se ono što su povjerenici, postavljeni od jedne i druge strane, ugovorili i zaključili, potvrdi i neka se to unese u mirovne sporazume i njima nadoda.

Čl. 14 (karlovački 9). Neka se ubuduće ne dopusti pružiti utočište ili poticaj opakim ljudima, pobunjenim ili nezadovoljnim podanicima, nego neka se takvi ljudi i svi razbojnici i otmičari, makar bili oni i podanici druge strane, uhite ako se nađu u vlasti neke od dviju ugovornih strana: ta ih je vlast dužna kazniti zasluženom kaznom. Ako netko dozna gdje se skrivaju, neka ih prijavi vojnim zapovjednicima i upraviteljima. Njima neka se izda zapovijed da takve kazne; ako bi pak podbacili u dužnosti kazniti takve zločince, neka upadnu u carevu nemilost te neka se smijene ili neka sami ispaštaju umjesto krivaca. A da se postigne veća sigurnost od obijesti takvih zločinaca, nijednoj strani neka ne bude dopušteno uzdržavati ili hraniti hajduke, koje zovu slobodnima, pa tzv. prebjege, zločinačke ljude te vrste, koji nisu plaćenici jedne ili druge strane, nego žive od otimačine; kako ovi tako i oni koji ih budu hranili neka budu po zasluži kažnjeni. U takve opake ljude, makar se i popravili, neka se nema povjerenja, neka se ne trpi da stanuju blizu granice, nego neka se presele u mjesta dalje od granice.

Čl. 15. A da se ne bi ometao mir na granicama i mir podanikâ, neka se boravište Rakocija, Berčenjija, Antuna Esterháziya, Forgača (Forgáts), Adama Waya i Mihaela Chákija, i drugih Mađara koji su se odmetnuli od vlasti uzvišenoga rimskog cara te su u vrijeme rata potražili utočište u osmanlijskim oblastima, odredi bilo

gdje u Osmanlijskom Carstvu, samo ne u područjima blizu granice. Neka se njihovim ženama ne prijeći ići k svojim muževima i s njima boraviti u određenom području.

Čl. 16. Na prijedlog opunomoćenika Njegova rimsko-carskog i kraljevskog Veličanstva da se u ovom ugovoru obuhvate poljski kralj i država, odgovoreno je da između poljskog kralja i njegove države postoji trajni i vječni mir i da nemaju nikakvih sporova s Osmanlijskim Carstvom; ako pak Poljaci imaju što reći u vezi s Chozimom ili s drugim poslovima, mogu se na Visoku Portu obratiti po poslanicima ili pismeno te izložiti da se odredi po pravičnosti i pravednosti.

Čl. 17 (odgovara karlovačkom čl. 16). Neka se opslužuje pravilo i propis ceremonijala kod primanja diplomatskih predstavnika kao i kod iskaza poštovanja kad su već primljeni, bilo da dolaze ili borave u jednom ili drugom carstvu; sve to prema već prihvaćenim običajima iz proteklih vremena; neka to bude s jednakim počastima s jedne i druge strane i prema razlici u odličnosti poslanikâ. Neka rimskocarskim poslanicima, i njima samima dok borave i njihovim ljudima, bude dopušteno po volji oblačiti bilo kakve haljine, i nitko im ne smije smetati. Oni koji obavljaju službu carskog službenika, bilo molitelja, bilo poslanika, bilo trajno nastanjenog ili onoga koji je došao radi nekog zadatka, neka slobodno uživaju istu izuzetost i povlastice koje imaju i poslanici i poslenici (agentes) ostalih vladara, prijatelja Visoke Porte. Stoviše, da se istakne povlastica carskog dostojanstva, neka se služe boljim načinom u okviru ustaljenih običaja. Neka imaju vlast unajmiti tumače. Također neka tekliči i njihovi ljudi koji putuju od carskog dvora k Visokoj Porti pa se opet vraćaju i idu s jedne strane na drugu, sigurno i bez straha putuju; a da bi svoje putovanje udobno obavili, neka im blagonaklono bude pružena svaka pomoć.

Čl. 19 (i karlovački 19). Opunomoćenici jednog i drugog carstva obvezuju se i uzajamno obećavaju da će njihova veličanstva jednog i drugog cara potvrditi ove uvjete i članke u obliku što su ovdje uzajamno dogovoreni i da će svečane povelje-potvrde, u roku od 30 dana od potpisa ili prije, na granici po opunomoćenim posrednicima biti međusobno izmijenjene.

Čl. 20. Neka ovo primirje, uz Božju pomoć, traje i produži se na sljedeće suvisle 24 mjesечеve godine od dana potpisa. Kad taj rok isteče, ili i prije nego isteče, neka bude slobodno jednoj i drugoj strani, ako joj se sviđi, produžiti ovaj mir na još više godina. Stoga, što god je, uz uzajamni i slobodni pristanak, ustanovljeno između uzvišenog i moćnog rimskog cara i Veličanstva prejasnog i moćnog osmanlijskoga cara i njihovih nasljednika, između njihovih carstava i kraljevstava, zatim oblastî koje se nalazi na kopnu i moru, gradskih općina i gradova, podanikâ i šticienikâ – neka se zdušno, savjesno i nepovredivo opslužuje; neka se od svih upravitelja, namjesnika, vojskovođa i četa i bilo kojih drugih koji stoje pod njihovom zaštitom, poslušnošću i podložnošću, traži da se potpuno usuglase s prije objavljenim uvjetima, ograničenjima, sporazumima i člancima, i da se svakako čuvaju da se međusobno ne uvrijede ili oštete, pod bilo kojom isprikom ili s bilo kojeg razloga. Naprotiv, neka se uzdiže od bilo koje vrste neprijateljstva, neka gaje dobrosusjedske odnose, znajući da će, ako se, opomenuti, tako ne bi vladali, biti kažnjeni najstrožim kaznama. Također krimski kan i sva tatarska plemena, zvala se ona kako mu drago, neka budu obvezani kako treba obdržavati propise ovog mira, dobrosusjedskih odnosa i pomirenja; i neka ne poduzimaju bilo što neprijateljsko protiv bilo koje rimskocarske pokrajine i njezinih podanika ili štice-

nika. Ako bi se pak netko od drugih rodova vojske ili od tatarskih plemena usudio bilo što uraditi protiv ovih ugovora i članaka, neka se najstrože kazni. A neka započne mir, smirenost i sigurnost podanika jednog i drugog carstva od gore navedenog datuma potpisa; i stoga neka prestanu i dokinu se neprijateljstva s jedne i druge strane, a podanici jedne i druge strane neka uživaju sigurnost i mir. A da se najbrižljivije i najpažljivije uzmognu spriječiti neprijateljstva, neka se što prije pošalju naredbe i zapovijedi o proglašenju mira svim upraviteljima pograničnih krajeva. Budući da se neko vremensko razdoblje traži da se činovnici u udaljenim krajevima, posebno pograničnim, uzmognu upoznati sa zaključenjem mira, neka se odredi rok od 20 dana nakon kojega, ako bi se tko od jedne ili druge strane usudio počiniti neko neprijateljsko djelo, neka bez oproštenja bude kažnjen prije proglašenim kaznama. Konačno, neka se uvjeti mirovnog ugovora, sadržani u ovih 20 članaka, od jedne i druge strane prihvaćeni, s dužnim i najvećim poštovanjem nepovredivo obdržavaju, dakako ako gospoda osmanlijski opunomoćenici, silom carskog ovlaštenja koje im je sultan podijelio, dokument sastave na turskom jeziku, potpišu i kao zakonit i valjan nama dadnu; a mi smo, silom našeg ovlaštenja, ovo pismo ugovora, sastavljeno na latinskom jeziku, vlastoručno potpisali i pečatom potvrdili te kao zakonit i valjan dokument predali.«

Ovo je učinjeno na sastanku u Požarevcu u Srbiji, pod šatorima, dne 21. srpnja godine 1718. Damjan Hugo grof Virmont, Mihajlo Talman. I mi, Robert Sutton i Jakov grof Colyers, poslanici-posrednici.

»Mi hoćemo onomu što nam je, silom spomenutih članaka, sada dužnost, s istim poštenjem udovoljiti s kojim smo pristupili ovim pregovorima. Zato prije navedene uvjete i članke, kako su gore opisani i od riječi do riječi uvršteni, mi smo sa svoje strane svjesno i promišljeno, na najbolji mogući način koji nam je bio moguć i kojim smo bili to dužni, priznali, odobrili i potvrdili.

Dano u gradu našem Beču, dana 10. kolovoza 1718.

Karlo. – Eugen Savojski. – Antun Jos. od Ottl.«

Od drugdje je očito, i Visokoj Porti, kao što ni drugim državama nije bilo skriveno, da između svetog Veličanstva rimskog cara te poljske države i Venecije postoji vječni i nerazrješivi savez, tako da ako bi jedan ili drugi od saveznika, ili svi skupa, bili na bilo koji način i u bilo koje vrijeme napadnuti ili ratom izazvani, dužnost je da se svi, i pojedini, na kopnu i na moru, dignu na oružje i međusobno pruže pomoć, u svrhu zajedničke obrane. Ipak su zakoniti opunomoćenici navedenoga svetoga carskog Veličanstva, uz prisustvo i posredstvo ministara prejasnog i moćnog kralja Velike Britanije kao i moćnih staleža ujedinjenih pokrajina Belgije, htjeli ovaj savez najsvečanije proglasiti i proglašenim izjaviti. Izvršeno pod šatorom kod Požarevca dana 21. srpnja 1718. Damjan grof Virmont. Mihajlo Talman. – Robert Sutton, Jakov grof Colyers.

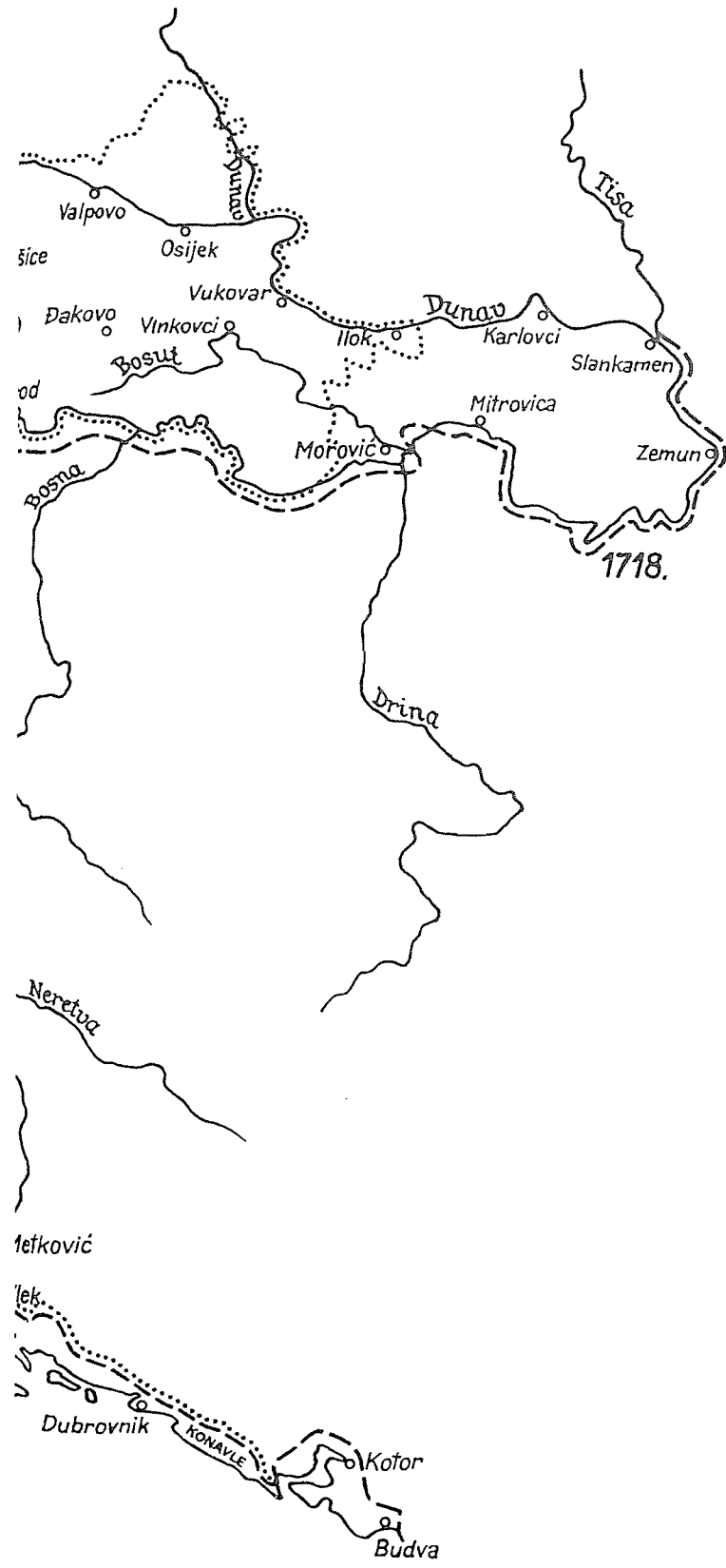
Ove je pregovore olakšala prisutnost Eugena i njegove vojske: Eugen je naime 8. lipnja sišao u Beograd. Ubrzo, kako kaže Schmitthius, *dode aga s pismom, što ga je veliki vezir Ibrahim uputio Eugenu, u kojem se čudnovato zaklinjao da nastoji oko mira te je zatražio* »da s njime povede razgovor kako bi oni sami stavili točku na ugovor o miru«. *No on je dao niječan odgovor jer* »nije izabran da bude posrednik u mirovnim pregovorima, nego da se brine za vojsku«.

S latinskog izvornika preveo
Augustin PAVLOVIĆ op.

ISTOČNE HRVATSKE GRANICE 1606. i 1718.

Résumé

LES FRONTIÈRES DE LA RÉPUBLIQUE DE CROATIE D'APRÈS LE TRAITE DE PAIX DE KARLOVCI (1699) ET DE POŽAREVAC (1718)

Sous prétexte de défendre l'état yougoslave contre la désintégration, les partisans d'une future »Grande-Serbie« ont aussitôt lancé l'idée des »frontières administratives« à l'intérieur de l'ex-Etat de Tito.

Or, les confins démarquant la République de Croatie, de Bosnie-Herzégovine, Voïvodine et Monténégro sont trois fois centenaires, issus des signatures de paix entre les Etats de la couronne des Habsbourg et l'Empire ottoman, à Karlovci (1699) et à Požarevac (1718). Les corrections, toutes au détriment de la Croatie, datent en effet de 1945–1946.

L'introduction de M. Kruhek et la traduction croate d'après la version latine permettront au lecteur de mieux saisir le problème qui est à la fois historique et de l'actualité politique.